

Turun ammattikorkeakoulu
Sosiaalian koulutusohjelma
2019

Janita Joki-Sipilä

AUTISMIKIRJON NUORIA OHJAAMASSA

– Ohjaajan opas autismikirjon nuorten kanssa
työskentelyyn.

Janita Joki-Sipilä

AUTISMIKIRJON NUORIA OHJAAMASSA

- Ohjaajan opas autismikirjon nuorten kanssa työskentelyyn.

Kehittämishanke syntyi MiiaMatilda Oy:n tarpeesta kehittää asumisyksikössä työskentelevän henkilökunnan ohjaustyötä. MiiaMatilda Oy tuottaa asumis-, ohjaus- ja kuntoutuspalveluja autismikirjon henkilöille. Organisaation toiminta laajeni helmikuussa 2019 uuden yksikön Autismi osaamiskeskus Pikku Miian aloittaessa toimintansa. Uusi henkilökunta ja asiakasmäärän kasvu loivat tarpeen ohjaustyön kehittämiseksi.

Päädyn tekemään toiminnallisen opinnäytetyön, jossa kehittämistehtäväksi tuli laatia ohjaajan opas tukemaan autismikirjon nuorten kanssa työskentelyä. Opas tuotettiin yhdessä asumisyksikkö Miia Matilda kodin henkilökunnan kanssa. Oppaan tavoitteena oli lisätä MiiaMatilda Oy:n henkilökunnan tietoisuutta autismiohjaustyössä käytettävistä menetelmistä ja välineistä, neurokognitiivisista erityisvaikeuksista sekä edistää laadukkaan ohjaustyön toteutumista koko organisaatiossa.

Kehittämisen ja tiedonhankinta menetelmänä käytettiin alan kirjallisuutta sekä organisaation henkilökunnan työkokemusta. Tiivistä yhteistyötä tehtiin organisaation autismiohjaajan ja neuropsykiatrisen valmentajan kanssa. Henkilökunnan ohjaustyön kehittäminen tapahtui henkilöstölle järjestettyinä koulutuksina ja kehittämispäivinä.

Opinnäytetyön tuloksena syntynyt ohjaajan opas tehtiin MiiaMatilda Oy:lle. Organisaatiolla on paljon alan kirjallisuutta ja teoretietoa, mutta ohjaustyötä käsittelevä opas puuttui. Opas on tarkoitettu asumisyksikössä tapahtuvan ohjaustyön tueksi sekä rohkaisemaan henkilökuntaa erilaisten ohjaustyön menetelmien ja välineiden käytössä.

Oppaan sisältö on muodostettu opinnäytetyön teoriapohjan perusteella. Oppaan toteuttaminen tapahtui projektin omaisesti, alkaen ideointi vaiheesta ja päättyen tuotoksen viimeistelyyn. Oppaan suunnittelu ja arviointi tapahtui yhdessä MiiaMatilda Oy:n henkilökunnan kanssa. Henkilökunnalta saadun palautteen pohjalta oppaaseen tehtiin muutamia rakenteellisia ja kielellisiä muutoksia. Oppaan sisältö koostuu autismikirjon häiriön määrittelystä, neurokognitiivisten erityisvaikeuksien tukemisesta, autismiohjauksesta ja -kuntoutuksesta sekä ohjaustyössä käytettävistä menetelmistä ja välineistä.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntynyttä ohjaajan opasta ei sopimuksen mukaisesti ole liitetty tähän opinnäytetyöhön.

ASIASANAT:

Ohjaaminen, toiminnanohjaus, opas, autismikirjon häiriö, toiminnallinen opinnäytetyö

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of social services

2019| 37+3

Janita Joki-Sipilä

SUPERVISING ADOLESCENTS WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

- A Guide to working with adolescents with autism spectrum disorders

The development project arose from MiiMatilda Oy's need to improve the supervisory work of the personnel working in the housing unit. MiiMatilda Oy provides housing, guidance and rehabilitation services for persons with autism spectrum disorders. In February 2019, the organisation's operations expanded when a new unit, Autism center of expertise Pikku Mii started its operation. New employees and increase in the number of customers created the necessity to develop supervisory and guidance work.

I ended up doing a functional thesis, where the development task was to prepare a supervisor's guide to support work with adolescents with autism spectrum disorders. The guide was produced in cooperation with the personnel of MiiMatilda Oy. Aim of the guide was to increase awareness of MiiMatilda Oy personnel in methods and tools used in autism work. Furthermore, to improve knowledge with regards to specific neurocognitive difficulties and promote fulfilment of high-quality supervisory work throughout the organisation.

Literature in the field and work experience of the organization's personnel were used as a method for development and information retrieval. Close collaboration was made with the organization's autism supervisor and a neuropsychiatric coach. Development of the personnel's supervisory work was organized as trainings and as a development day.

The supervisor's guide was created for MiiMatilda Oy as a result of this functional thesis. The organization has a lot of literature and theoretical knowledge in the subject matter, but there was a lack of a guide concerning supervisory work. The guide is intended to support the supervisory work in the housing unit and to encourage personnel to utilize different supervisory methods and tools.

The content of the guide is based on the theoretical part of the thesis. Implementation of the guide was realized in the form of a project, starting with the drafting process and ending with the finalization of the output. The guide was planned and evaluated together with the personnel of MiiMatilda Oy. Based on the feedback received from the personnel, a few structural and linguistic changes were made to the guide. The guide consists of the definition of autism spectrum disorders, guidance on supporting specific neurocognitive difficulties, supervision and rehabilitation of autism, and methods and tools used in the supervisory work. In accordance with what has been agreed upon, the supervisor's guide has not been attached to this thesis.

KEYWORDS:

Supervision, cognitive control, guide, autism spectrum disorder, functional thesis

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 AUTISMIKIRJO	8
2.1 Mitä on autismikirjo?	8
2.2 Neurokognitiiviset erityisvaikeudet	9
3 AUTISMIKIRJON KUNTOUTUS- JA OHJAUSTYÖ	13
3.1 Ohjaustyön tavoitteet	13
3.2 Autismikuntoutus	13
3.3 Autismiohjaus	14
4 AUTIMISOHJAUKSEN JA -KUNTOUTUKSEN MENETELMIÄ	17
4.1 Strukturointi	17
4.2 Visualisointi	18
4.3 Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio	19
4.4 Tukikeskustelu	20
4.5 Polku-työkalu	21
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITE, TARKOITUS JA TEHTÄVÄT	22
5.1 Lähtökohdat	22
5.2 Tavoite ja perustelut	23
5.3 Kehittämistehtävä	24
6 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	25
6.1 Suunnittelu	25
6.2 Työstämisvaihe	27
6.3 Tuotoksena opas	30
6.3.1 Oppaan sisältö	30
6.3.2 Oppaan eettisyys	31
6.3.3 Jatkokehittämisisideat	31
7 ARVIOINTI JA POHDINTA	32
7.1 Kehittämishankkeen toteutuksen arviointi ja pohdinta	32
LÄHTEET	37

LIITTEET

Liite 1. Ohjaajan opas: kansilehti

Liite 2. Ohjaajan opas: sisällysluettelo

Liite 3. Ohjaajan opas: visuaalinen ilme

1 JOHDANTO

Uuden vammaispalvelulainsäädännön tarkoituksena on yhdistää vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki yhdeksi vammaisten henkilöiden sosiaalihuollon erityispalveluja koskevaksi laiksi. Lain yhtenä tavoitteena on vahvistaa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta, päätöksentekoa ja osallisuutta. (Vammaispalvelujen käsikirja 2019.)

Autismikirjon henkilöillä tulisi tulevan uudistuksen mukaisesti olla oikeus saada tukea tiedollisissa, toiminnallisissa ja sosiaalisissa suhteissa tarvittavista taidoista, tukea elämänmuutoksissa, kommunikoinnissa ja päätöksenteossa. Ohjaustyön merkitys korostuu uudistuksen myötä. Ohjaustyön avulla pyritään lisäämään vammaisten henkilöiden arjen hallinnan taitoja, opiskelu mahdollisuuksia, työelämään sijoittumista, muutosten sietämistä sekä vuorovaikutus- ja sosiaaliemotionaalisten taitojen harjoittamista. Ohjaustyössä merkitykselliseksi nousee asiakkaan yksilöllisyys. Ohjaustyössä on tärkeää huomioida asiakkaan yksilölliset erityispiirteet, jotta on mahdollista valita asiakkaalle sopivat ohjaukselliset lähestymistavat ja toimivat menetelmät. (Havukainen 2019.)

Autismiohjaus nähdään autismikirjon henkilön ja hänen läheistensä tukemisena. Osaaaminen perustuu ohjaajan omaan kokemukseen. Autismiohjaus vaatii ohjaajalta autismikirjon henkilöiden vaikeuksien ymmärtämistä ja tiedostamista. Ohjaaminen edellyttää vahvaa erityisosaamista ja kohderyhmän, autismikirjon, tuntemusta. Autismiohjauksen ydin on autismikirjon henkilön pulmien ymmärtämisessä, henkilön yksilöllisessä tavassa ajatella ja tulkita maailmaa. Ymmärtäessään ohjattavansa yksilöllisiä pulmia ja arjen haasteita ohjaaja pystyy antamaan asiakkaalle tukensa. (Ikonen ym. 2015, 6-7, 33.)

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli tuottaa ohjaajan opas MiiaMatilda Oy:n käyttöön. Oppaan toivottiin käsittelevän autismikirjon nuorten neurokognitiivisia erityisvaikeuksia ja nuoren omatoimisuuden tukemista. Henkilökunta koki tarvitsevänsä ohjaustyön menetelmiä ja välineitä nuorten päivittäisen ohjaamisen tueksi. Opas tehtiin yhteistyössä organisaation toisen asumisyksikön, Miia Matilda kodin henkilökunnan kanssa. Oppaan tavoite oli edistää laadukkaan ohjaustyön toteutumista koko organisaatiossa.

Lähden opinnäytetyössä liikkeelle kuvailemalla kehittämishankkeeni kannalta tärkeää tietoperustaa. Tietoperustan jälkeen kuvailen kehittämishankkeeni lähtökohdat, tavoitteet ja tehtävät. Kappaleessa 6 tuon esille kehittämishankkeen toteutuksen ja kuvailen

organisaation henkilökunnan kanssa tapahtuvaa yhteistyötä sekä kehittämishankkeen onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Pohdin kehittämishankkeen onnistumista ja omaa ammatillista kasvuani kehittämishankkeen aikana. Tuon tuotokselle esille muutamia jatkokehittämisehdotuksia, jotka on kehitelty yhdessä organisaation henkilökunnan kanssa. Viimeisessä kappaleessa arvioin kehittämishankkeen toteutumista ja tuotoksen onnistumista. Pohdin omaa ammatillista kasvuani ja oppimiani asioita kehittämishankkeen aikana.

2 AUTISMIKIRJO

2.1 Mitä on autismikirjo?

Autismi on neurobiologinen kehityksellinen häiriö, josta nykyään käytetään käsitettä autismikirjon häiriö (Autism spectrum disorders). Määrittelyä koskevista muutoksista huolimatta autismikirjon henkilöillä on yhteisiä piirteitä. Autismikirjon häiriön diagnoosi perustuu Suomessa tyypillisesti käyttäytymispiirteiden toteamiseen (Reiman-Möttönen 2014, 10). Autismikirjon henkilöillä ilmenee vaikeuksia sosiaalisissa tilanteissa, kognitiivisia erityispiirteitä ja motoriseen toimintaan liittyviä pulmia. Tunnusomaiset piirteet ilmenevät yksilöllisesti ja niiden aiheuttamat toimintarajoitteet ovat yksilöllisiä, jonka johdosta diagnosoiminen ei ole yksiselitteistä (Autismi- ja Aspergerliitto 2019). Osa autismikirjon henkilöistä tarvitsee vahvaa tukea koko elämänsä ajan, kun toiset pystyvät elämään hyvin itsenäisesti. Tyypilliset autismikirjolle ominaiset piirteet voivat muuttua kasvun myötä, mutta poikkeavuudet säilyvät jossain muodossa läpi elämän (Reiman-Möttönen 2014, 10). Tutkimukset ovat osoittaneet samankaltaisten kuntouttavien periaatteiden toimivan kaikilla autistisesti käyttäytyvillä henkilöillä. (Timonen ym. 2019, 7, 26-27.)

Autismikirjon häiriö ilmenee normaalin kehityksen poikkeavuutena lapsuudessa. Varhainen diagnosointi on tärkeää. (Reiman-Möttönen 2014, 10.) Tunnusomaisia piirteitä varhaislapsuudessa ovat kommunikaation ja sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet, rajoittunut toistuva käyttäytyminen, mahdolliset erikoiset tai vahvat kiinnostuksen kohteet sekä ruokailuun ja nukkumiseen liittyvät vaikeudet. (Timonen ym. 2019, 42.) Autismikirjon häiriötä esiintyy väestöstä noin 1 %:lla. Suomessa autismikirjon henkilöitä on noin 55 000. (Autismi- ja Aspergerliitto 2019.)

Suomessa meillä on diagnosoinnissa käytössä ICD-10 tautiluokitus (International classification of diseases). Tautiluokituksen rinnalla käytössä on DSM-IV – tautiluokituksen diagnoosikriteereitä (Reiman-Möttönen 2014, 10). Tautiluokitus ICD-10 sisältää diagnoosit: autismi (F84.0), aspergerin oireyhtymä (84.5), epätyypillinen autismi (F84.1), rettin oireyhtymä (F84.2) ja disintegraatiivinen kehityshäiriö (F84.3) (Jäntti & Savinainen 2018, 218). ICD-järjestelmä määrittelee autistiseksi henkilön, jolla on lapsuudessa poikkeava varhaiskehitys 0-3 vuoden iässä, pulmia sosiaalisessa kanssakäymisessä, puutteita tunteiden tunnistamisessa tai niihin reagoinnissa, vaikeus käyttää kielellisiä taitoja,

itsensä vahingoittamista tai rajoittunutta toistuvaa käyttäytymistä. (Timonen ym. 2019, 36-37.)

Toinen Suomessa käytössä oleva järjestelmä on DSM- järjestelmä (Diagnostic and statistical manual). DSM-järjestelmä määrittelee autistiseksi henkilön, jolla ilmenee lapsena kehityksellisiä ongelmia, kaikipuhetta, puutteita kielellisessä kehityksessä, erikoista tai poikkeavaa käyttäytymistä elinympäristössä. Vuonna 2013 DSM-IV yhdisti diagnoosit lapsuusiän autismi, aspergerin oireyhtymä ja muut autismikirjon häiriöt yhdeksi kokonaisuudeksi. Puhutaan autismikirjon häiriöstä (Autism Spectrum Disorder). (Timonen ym. 2019, 36-38, 42.) Autismikirjon häiriön yhteisiksi diagnoosikriteereiksi on määritelty pysyvät puutteet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä sosiaalisessa viestinnässä, aistikanavan poikkeavuudet, rajoittunut toistuva käyttäytyminen, erityiset kiinnostuksen kohteet sekä ihmissuhteiden luomisen, ylläpitämisen ja ymmärtämisen vaikeudet. Joustamaton ripustautuminen rutiineihin ja vahvasti rajoittuneet kiinnostuksen kohteet vaikeuttavat henkilön elämää. (Jäntti & Savinainen 2018, 282.) Autismikirjon häiriö on pysyvä ominaisuus, jonka syyt tutkimuksista huolimatta ovat vielä tuntemattomat (Partanen, 2010, 24).

2.2 Neurokognitiiviset erityisvaikeudet

Autismikirjon häiriön erityispiirteet ja neurokognitiiviset vaikeudet näyttäytyvät yksilöllisesti. ICD-10 mukaisessa tautiluokituksessa diagnoosien erityispiirteitä tarkastellaan diagnoosi kohtaisesti. DSM-5 puhuu autismikirjon häiriöstä, jossa kirjon henkilöillä on samankaltaisia kognitiivisia vaikeuksia. Kognitiivisia vaikeuksia on tarkasteltu kolmen teorian valossa, mielenteorian, koherenssiteorian ja eksekutiivisen teorian. Mielenteoria kuvailee kirjon henkilön vaikeutta käsittää ja ymmärtää toisen ihmisen mieltä, tunteita ja ajatuksia. Koherenssiteoria kuvailee vaikeutta luoda kokonaiskuvaa ympäristöstä ja maailmasta. Autismikirjon henkilöt havaitsevat ympäristönsä usein yksityiskohtina. Sanonta ”ei näe metsää puilta” sopii kuvailemaan heikkoa koherenssia (Nylander 2010, 33-34). Eksekutiivinen teoria kuvailee vaikeutta suunnitella ja arvioida omaa toimintaa. Vaikeuksia ilmenee suunnitelmien ylläpitämisessä, tavoitteiden saavuttamisessa sekä vaikeutta ohjata omaa käyttäytymistään tilanteen vaatimalla tavalla. (Sjölund & Beijerot 2014, 21.)

Autismikirjon monimuotoisuudesta huolimatta autismikirjon henkilöillä on kolme keskeistä aluetta käyttäytymisessä. Näitä kolmea keskeistä aluetta kutsutaan autistiseksi triadiksi. Autistinen triadi kuvailee kolmea autismikirjolle tyypillistä perusongelmaa:

1. Sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet (vaikeus ymmärtää toisen omia ja toisen tunteita).
2. Puutteellinen kommunikaatiokyky (haastavaa tuottaa sanallista tai sanatonta viestintää).
3. Rajoittunut mielikuvitusmaailma, toistava jumiutunut toiminta (omassa maailmassa eläminen, rutiininomainen toiminta).

(Partanen 2010, 26.)

Autismikirjon henkilöillä sentraalinen koherenssi on usein heikko. Sentraalisella koherenssilla tarkoitetaan tapaa, jolla ihminen hahmottaa maailman, jossa elämme. Hahmotamme maailman kokonaisuuksina ja sen osat osana kokonaisuutta. Autismikirjon henkilön maailma hahmottuu eri tavalla. Hän huomaa ensin yksityiskohdat ja sen jälkeen yksityiskohdista mahdollisesti muodostuu kokonaiskuva. Kokonaiskuvan kokoaminen ei ole autismikirjon henkilöille helppoa ja toisinaan se on mahdotonta. Juuttuminen yksityiskohtiin vaikeuttaa kokonaiskuvan hahmottamista. Sentraalisen koherenssin heikkous näkyy myös vaikeutena ymmärtää sanojen merkitystä asiayhteyksissä. Autismikirjon henkilöt kuuntelevat enemmän sanoja kuin puheen sisältöä. (Sjölund & Beijerot, 2014, 35.)

Henkilöt kuvataan usein tunneköyhiksi ja omaan maailmaansa sulkeutuneiksi, jotka eivät osoita minkäänlaista kiinnostusta vuorovaikutussuhteen luomiselle. Sosiaalisten vaikeuksien takana on poikkeava neurokehitys, jossa autismikirjon henkilöille ei varhaiskehityksen aikana kehity tarvittavia sosiaalitaitoja (Partanen 2010, 30). Vaikeuksia ilmenee ilmeiden, eleiden ja tunteiden tunnistamisessa. Omien ja toisten ihmisten tunteiden tunnistaminen on vaikeaa. Puhe saattaa puuttua kokonaan ja kehonkielen käyttäminen kommunikoinnissa puuttuu kokonaan. (Nylander 2010, 27.) Vuorovaikutuksessa vaikeuksia ilmenee sosiaalisen vuorovaikutuksen liittyvän tiedon käsittelyssä. Tyypillistä on vastavuoroisuuden puuttuminen vuorovaikutuksessa. Katsekontakti usein puuttuu. Vuorovaikutussuhde saattaa rakentua vain autismikirjon henkilön mielenkiinnon kohteen ympärille. (Kujanpää ym. 2009, 37.) Tämän vuoksi autismikirjon henkilöt saattavat vaikuttaa aloitekyvyttömiltä ja syrjäänvetäytyviltä (Partanen 2010, 30).

Vaikeus tulkita ja ymmärtää sosiaalisia vihjeitä saa autismikirjon henkilöt usein välttämään sosiaalisia tilanteita ja eristäytymään. Kyky lukea toisen ihmisen ajatuksia puuttuu, joka vaikeuttaa toisen mielen ymmärtämistä. Autismikirjon henkilöt saattavat sanoa asioita suoraan ja olettaa, että heidän kiinnostuksen kohteensa kiinnostavat kaikkia. Joutuvat usein kiusatuksi tai hyväksikäytetyksi sosiaalisten taitojen puutteidensa vuoksi. (Kujanpää ym. 2009, 39-41.) Kyky ymmärtää toisen ihmisen mieltä vaistomaisesti on synnynäistä. Tämä kyky on heikentynyt autismikirjon henkilöillä, jonka vuoksi heidän saattaa olla mahdotonta ymmärtää toisen ihmisen toimintaa ja käyttäytymistä. (Sjölund & Beijerot 2014, 45.)

Poikkeava tapa reagoida aistiärsyksiin on tyypillistä. Aistikanava saattaa reagoida ärsyksiin liian voimakkaasti tai liian passiivisesti. Ympäristöä muokkaamalla voidaan vaikuttaa henkilön kokemiin aistiärsyksiin. (Kujanpää ym. 2009, 97-103.) Sensorisessa integraatiossa aistikanava jäsentää kehosta ja ympäristöstä saatua aistitietoa. Autismikirjon henkilöillä ilmenee pulmia sensorisen integraation prosessissa. Pulmia ilmenee juuri aistitiedon käsittelyssä, joka johtaa usein puutteelliseen käyttäytymisen hallintaan, esimerkiksi toiminta toistuu samanlaisena tai johonkin toimintaan juututaan pitkäksi aikaa. Sensorisen integraation pulmat vaikuttavat myös aistien kautta saadun tiedon jäsentämiseen. Aistien kautta saatu tieto ei jäsenny. Tämän vuoksi autismikirjon henkilöt saattavat olla riippuvaisia tietyistä aistiärsykkeistä. Aistiärsykkeet saattavat olla juuri niitä, mitä henkilö pystyy säätelemään ja sietämään. Aistiärsyksiin reagointi voi tapahtua ylireagoiden tai alareagoiden. Ylireagoinnilla tarkoitetaan, että aivot rekisteröivät aistimuksia liian voimakkaasti. Aistitietoa syntyy tällöin enemmän kuin on tarve rekisteröidä. Henkilön kiinnittäessä huomionsa kaikkiin aistimuksiinsa tuntuvat aistiärsykkeet usein sietämättömän voimakkailta, joka saattaa aiheuttaa haastavaa käyttäytymistä ja stressiä. Alireagoinnissa aistitietoa syntyy liian vähän, jolloin aistitietoa on pyrittävä hankkimaan jollakin keinoin. Henkilöiden ja esineiden haistelu, valojen räpyttely, käsien voimakas taputtelu tai vahvojen makujen maistaminen ovat keinoja, joilla kirjon henkilöt pyrkivät tuottamaan lisää aistimuksia. (Kujanpää ym. 2009, 97-103.)

Toiminnanohjauksen vaikeudet saattavat rajoittaa autismikirjon henkilön arkielämää. Toiminnanohjauksella tarkoitetaan kykyä suunnitella oma toiminta kohti valittua tavoitetta ja ohjata omaa käyttäytymistä tavoitteen saavuttamiseksi. Tärkeitä toiminnanohjaustaitoja ovat työmuisti, joustavuus, kyky vaihtaa toiminnasta toiseen, suunnittelukyky, impulssikontrolli ja kyky vaihtaa huomion kohdetta (Nylander 2010, 34). Autismikirjon henkilöillä toiminnanohjauksen pulmat näkyvät arkielämässä yleistämisen vaikeutena.

Asiat ja taidot eivät automatisoidu henkilön muistiin. Asioiden ja toimintojen oppiminen vaativat jatkuvaa harjoittelua ja useita toistoja eri tilanteissa. Toistoista huolimatta autis-
mikirjon henkilön on erittäin hankalaa siirtää oppimaansa tilanteesta toiseen tai hyödyn-
tää jo opittua tietoa uudessa tilanteessa. (Kujanpää ym. 2009, 113.) Toiminnanohjauk-
sen pulmia saattavat yksilöllisesti aiheuttaa valikoiva tarkkaavaisuus, aloitekyvyn puut-
teellisuus, itsehillinnän vaikeus, joustamattomuus, toiminnan suunnittelun vaikeudet, toi-
minnasta toiseen siirtymisen vaikeudet, ajan hallinnan vaikeudet, tunteiden hallinnan vai-
keus ja tavoitteiden asettamisen vaikeus. Toiminnanohjauksen pulmat vaikeuttavat itse-
näistä selviytymistä arkielämässä. (Moraine 2016, 11.)

Erilaisten rituaalien ja rutiinien kehittäminen on tyypillistä autismikirjon henkilöille. Rajoit-
tunut käyttäytyminen on yksi arkielämää vaikeuttava pulma. Sillä tarkoitetaan toistuvia
tai vahvoja kiinnostuksen kohteita, jotka rajoittavat henkilön elämää, esimerkiksi henkilö
voi olla kiinnostunut vain kivien katselusta, jolloin henkilö ei ole halukas osallistumaan
muunlaiseen toimintaan. Rajoittunut käyttäytyminen näkyy asioiden toistamisella, usein
kirjon henkilöt haluavat tehdä samaa asiaa koko ajan ja saattavat häiriintyä keskeytyk-
sistä. Rajoittunut käyttäytyminen voi näkyä, esimerkiksi esineiden pyörittämisellä, eri-
laisten pintojen naputteluna, veden loiskuttamisella tai esineiden keräämisellä. Rajoittu-
neet kiinnostuksen kohteet saattavat luoda rutiineja autismikirjon elämään, jotka toimivat
henkilön voimavaroina ja vahvuuksina. (Nylander 2010, 29.) Rutiineista koetaan tarvetta
pitää tarkasti kiinni. Rutiinit ja rituaalit voivat lisätä turvallisuuden tunnetta ja jäsentää
kaaoksena koettua arkea. Ne voivat johtua myös aistipulmista, juuttumistaipumuksesta
tai toiminnanohjauksen vaikeuksista, jolloin ne estävät henkilön toimintaa arkielämässä.
(Ikonen ym. 2015, 28.)

3 AUTISMIKIRJON KUNTOUTUS- JA OHJAUSTYÖ

3.1 Ohjaustyön tavoitteet

Uuden vammaispalvelulainsäädännön tarkoituksena on yhdistää vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki yhdeksi vammaisten henkilöiden sosiaalihuollon erityispalveluja koskevaksi laiksi. Lain yhtenä tavoitteena on vahvistaa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta, päätöksentekoa ja osallisuutta. (Vammaispalvelujen käsikirja 2019.)

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada tukea tiedollisissa, toiminnallisissa ja sosiaalisissa suhteissa tarvittavista taidoista, tukea elämänmuutoksissa, kommunikoinnissa ja päätöksenteossa. Ohjaustyön tavoitteena on tukea vammaisia henkilöitä itsenäisen arjen rakentamisessa. Ohjauksen ja ohjaustyömenetelmien avulla voidaan tukea vammaisten henkilöiden arjen hallinnan taitoja, muutosten sietämistä sekä vuorovaikutus- ja sosiaaliemotionaalisten taitojen harjoittamista. Ohjaustyössä tärkeintä on huomioida asiakkaan yksilölliset erityispiirteet. (Havukainen 2019.)

3.2 Autismikuntoutus

Autismikuntoutus on autismikirjon henkilöille suunniteltua kuntoutusta. Kuntoutus perustuu vanhempien ja ammattilaisten väliseen yhteistyöhön. Yhteistyö alkaa jo lapsen oireita ja diagnoosia pohdittaessa. Kuntoutus alkaa jo varhain lapsuudessa ja kattaa kaikki henkilön elämänympäristöt läpi koko elämän. Autismikuntoutuksen kasvatuksellinen kuntoutus vaatii erityistä ammattitaitoa ja sen vuoksi se ei voi olla yksin vanhempien vastuulla. (Kujanpää ym. 2009, 231.) Tavoitteena on parantaa autismikirjon henkilöiden elämänlaatua opettamalla heille taitoja ja tietoja, jotka lisäävät itsenäisen elämän mahdollisuutta (Timonen & Härmäläinen, 2019, 14).

Autismikirjon henkilö tarvitsee suunnitelmallista kuntoutusta koko elämänsä ajan. Kuntoutuksen tarve ja sisältö suunnitellaan yksilöllisesti. Kuntoutus on suunnitelmallista, selkeää ja toistuviin rutiineihin painottuvaa toimintaa. (Ikonen ym. 2015, 6.) Kuntoutus on suurimmaksi osaksi arjen toimintojen harjoittelua erilaisissa toimintaympäristöissä, esimerkiksi päivähoitossa, koulussa, asumisyksikössä ja päivätoiminnassa. Kuntoutuksen tavoitteena on mahdollisimman itsenäinen selviytyminen arjessa antamalla valintoihin tarvittavat tiedot ja taidot. (Autismi ja Asperger liitto 2019.) Tärkeää on huomioida

autismikirjon henkilön vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet osana kuntoutusta. Kuntoutus on viisasta rakentaa henkilön vahvuuksien ja kiinnostusten varaan. Toimivan palkkiosysteemin kehittäminen edesauttaa omatoimisuuden lisäämisessä. Palkkiosysteemi on yksilöllinen. Oikein laadittu palkkiosysteemi motivoi ja palkitsee sekä vahvistaa kuntoutujan myönteistä käyttäytymistä. (Kujanpää ym. 2009, 235.)

Yhteinen kommunikointitapa luo perustan ohjaamiselle, oppimiselle ja arjessa selviytymiselle. Kuntoutuksen avulla pyritään löytämään kommunikointitapa, jonka avulla henkilön on mahdollista osallistua omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon ja tehdä valintoja. Toimivan kommunikaation löytämisen lisäksi arjen strukturointi on tärkeässä osassa autismikuntoutusta. Strukturoinnin avulla ympäristöön luodaan selkeyttä ja enustettavuutta. Vuorovaikutuksen ja sosiaalisten tilanteiden harjoittelu ja tukeminen ovat osa autismikuntoutusta. Kuntoutuksessa käytetään paljon erilaisia visuaalisia materiaaleja ja kuvallisia tarinoita kuten sosiaalisia kuvatarinoita. (Autismi ja Asperger liitto 2019, Ikonen ym. 2015, 6.)

Autismikuntoutus on kokonaisvaltaista työskentelyä. Onnistuakseen autismikuntoutus vaatii sitoutumista ja yhdenmukaisia työtapoja. Yhteiset toimintatavat kuntoutukseen osallistuvien kesken ovat välttämättömiä. Autismikuntoutus ei ole vain autismikirjon henkilön ja ohjaajan välissä tapahtuvaa toimintaa, siihen tarvitaan organisaation toimintaa jokaisella tasolla. Työyhteisön on tärkeä sopia yhdenmukaiset toimintamallit ja työskentelytavat siitä, miten autismikuntoutusta organisaatiossa toteutetaan. Työntekijöiden perehdyttäminen ja työvuorojen suunnittelu on otettava huomioon autismikuntoutuksen laadun varmistamiseksi. Kokonaisvaltaisesta työskentelystä huolimatta autismikuntoutus pohjautuu aina asiakkaan henkilökohtaiseen tuen tarpeeseen. Tuen tarve määrittelee autismikuntoutuksen muodon ja määrän. (Ikonen ym. 2015, 33.)

3.3 Autismiohjaus

Autismiohjaukselle ei ole olemassa koulutusta, jonka vuoksi sen määrittäminen on hankalaa. Autismiohjaus nähdään autismikirjon henkilön ja hänen läheistensä tukemisena. Autismiohjaustyössä osaaminen perustuu ohjaajan omaan kokemukseen. Autismiohjaus vaatii ohjaajalta erityisosaamista. Vaaditaan autismikirjon henkilön vaikeuksien ymmärtämistä ja tiedostamista. Ohjaustyö on vaativaa ja ajoittain haastavaakin työtä, jossa ohjaajan on kehitettävä itseään jatkuvasti. Ohjaaminen edellyttää vahvaa erityisosaamista ja kohderyhmän, autismikirjon, tuntemusta. Ydin on autismikirjon henkilön pulmien

ymmärtämisessä. Ohjaajan tulee nähdä ja ymmärtää autismikirjon henkilön yksilöllinen tapa ajatella ja tulkita maailmaa. Ymmärtäessään ohjattavansa yksilöllisiä pulmia ja arjen haasteita ohjaaja pystyy antamaan tukensa ohjattavalleen. Autismiohjaus on tietoa autismikirjosta, vuorovaikutussuhteiden ja sosiaalisten suhteiden rakentumisesta, kommunikaatiosta, strukturoinnista, haastavasta käyttäytymisestä, aistipoikkeavuuksista sekä itsemääräämisoikeudesta. Ohjaaminen vaatii ohjaajan jatkuvaa ammatillista kehittymistä ja puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen hallitsemista sekä taitoa tehdä tilanteista ja tapahtumista näkyviä. Ohjaajan kokemuksen ja ymmärryksen lisääntyessä hän saattaa pystyä tukemaan autismikirjon henkilöä hänen erityispiirteidensä kanssa. (Ikonen ym. 2015, 6-7, 33.)

Autismiohjauksessa korostuu ohjaajan ammattitaito. Ohjaajan tulee olla tietoinen omasta erityisosaamisestaan ja tunnistaa omat ohjaukselliset lähestymistapansa. Ohjaustyö on yksinkertaisesti käytännöllisen opastuksen antamista. Se on työmuoto, jossa asiakkaan ja ohjaajan tavoitteena on henkilön oppiminen, elämäntilanteen paraneminen ja päätösten tekeminen. Tavoitteena on, että kirjon henkilö oppii ratkaisemaan ongelmia ohjauksen avulla sekä omaksumaan uusia käyttäytymismalleja. Ohjauksella vahvistetaan uskoa muutokseen, uuden käyttäytymisen positiivisia vaikutuksia sekä henkilön omaa kykyä toimia muutoksen toteuttajana. (Vänskä ym. 2011, 9, 15-18.) Autismiohjauksessa tärkeää on löytää yksilöllisiä tapoja motivoida ja palkita asiakas. Motivoinnissa käytetään usein erilaisia palkkioita kuten esineitä, makeisia tai jonkin mielekkään asian tekemistä. Palkkiot ovat tehokas keino muokata käyttäytymismalleja. Tavoitteena on ohjata käyttäytyminen tilanteeseen sopivaksi, vahvistaa toivottua käyttäytymistä ja lisätä asiakkaan tietoisuutta omasta toiminnastaan. (Kujanpää ym. 2009, 157-160.)

Autismiohjauksen toteuttamiseksi ei ole olemassa yhtä pätevää toimintamallia, koska autismikirjon henkilöt ovat kuin lumihutaleita, kaikki yksilöitä. Ohjaustilanteessa keskeistä on tilanteen pysyminen samanlaisena ilman suuria tai yllättäviä muutoksia. Autismikirjon henkilön on vaikea sietää yllättäviä muutoksia, jotka saattavat aiheuttaa haastavaa käyttäytymistä, turhautumista tai väärinymmärrystä. Ohjaajan on tärkeä huomioida tilanteen pysyvyys suunnitellessaan ja toteuttaessaan ohjausta. Selkeys ja ohjaustilanteen visualisointi ovat tärkeitä elementtejä vuorovaikutussuhteen luomiselle. Ohjaajan on tärkeä kiinnittää huomiota ympäristön aistiärsykkeisiin, esimerkiksi ilmaston hurina saattaa viedä autismikirjon henkilön huomion. Huomion jakaminen saattaa olla kirjon henkilölle vaikeaa. Ohjaajan on hyvä kiinnittää huomiota omaan toimintaansa ja tehdä tietoisesti yksi asia kerrallaan. Asiakasta on tärkeää tarkkailla ohjaustilanteen aikana,

jotta ohjaajalla on mahdollisuus ymmärtää asiakkaan käyttäytymistä. Autismikirjon henkilö saattaa stimuloida itseään, esimerkiksi käsiä taputtelemalla, heijaamalla, pomppimalla tilanteissa, jossa hän on ylikuormittunut. Ohjaajan on tärkeää tunnistaa asiakkaan käyttäytymisen merkitys ohjaustilanteelle, jotta voi tukea asiakasta hänen tarvitsemallaan tavalla. (Timonen & Härmäläinen 2019, 304.)

Autismiohjaus eroaa hieman sosiaalialan ohjaustyöstä. Sosiaalialan ohjaustyössä asiakas itse nähdään usein pulmansa ratkaisijana. Ohjaajan tehtäväksi ei katsota valmiiden ratkaisujen ja toimintamallien antamista vaan asiakkaan yksilöllinen aktiivisuus ja aloitteellisuus korostuu. (Vänskä ym. 2011, 17.) Autismikirjon henkilö saattaa tarvita ohjaajaltaan konkreettisia toimintaohjeita ja toimintamalleja. Ohjauksessa on kyse autismikirjon henkilön oppimisesta. (Ikonen ym. 2015, 6, 20.) Oppiminen voi olla muistamista, ulkoa oppimista, toistamista tai opitun soveltamista. Oppiminen voi olla ymmärtämistä ja oivaltamista. Oppimisessa korostuu, mitä ohjattava itse on tilanteessa havainnut, tulkinut, tehnyt ja ymmärtänyt. (Vänskä ym. 2011, 21.) Autismiohjauksessa kuten sosiaalialan ohjaustyössäkin keskeistä on asiakkaan kannustaminen ja motivoiminen. Asiakkaan tilanne ei ole koskaan niin vaikea tai mahdoton, että sitä ei voitaisi yhdessä asiakkaan kanssa muuttaa tai korjata. (Timonen & Härmäläinen 2019, 305.)

4 AUTIMISOHJAUKSEN JA -KUNTOUTUKSEN MENETELMIÄ

4.1 Strukturointi

Autismikirjon henkilöillä on vaikeuksia kestää yllätyksiä, muutoksia ja uusia tilanteita. Ne usein ahdistavat ja synnyttävät haastavaa käyttäytymistä. Muutokset ja yllätykset kuuluvat arkielämään ja niiden kohtaamiselta ei voi välttyä. Tuttu ja turvallinen pysyvä ympäristö ovat autismikirjon henkilön turva. Säännöllinen päiväjärjestys ja ympäristön strukturointi luovat turvaa ja vankan pohjan, että asiat sujuvat. Tällöin yllätyksiä ja muutoksia voidaan ennakoita vähemmän ahdistavalla tavalla. (Kujanpää ym. 2009, 119-120.)

Autismikirjon henkilöiden kuntoutuksessa ja ohjaustyössä on saatu hyviä tuloksia strukturoinnin avulla. Sen on todettu mahdollistavan itsenäisen toiminnan. Strukturoinnin rakenteet antavat turvalliset ja selkeät puitteet toiminnalle ja mahdollistavat keskittymisen olennaiseen. Strukturoinnin tarkoituksena on tukea oppimista ja lisätä oma-aloitteellisuutta. (Kujanpää ym. 2009, 167-169.)

Strukturoinnilla tarkoitetaan rakennetta, jossa jo suunnitteluvaiheessa on otettu huomioon toiminnan tavoite, kommunikaatio, fyysinen tila, aika, välineet, henkilöt ja toiminta. Sen avulla pyritään selkiyttämään ja jäsentämään aikaa, paikkaa, tilanteita ja henkilöitä. (Ikonen ym. 2015, 19-20.) Fyysisen tilan strukturoinnilla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että toiminnalla, esineillä ja tarvikkeilla on pysyvä paikka. Tila on selkeä ja käyttötarkoitukseen sopiva. Ajan strukturoinnilla tarkoitetaan ajankäytön jäsentämistä ja sen näkyväksi tuomista. Autismikirjon henkilön on tärkeää tietää milloin toiminta alkaa ja loppuu, mitä seuraavaksi tehdään, mitä sen jälkeen ja kuinka paljon aikaa on käytössä. Ajan strukturoinnilla tuetaan toiminnanohjauksen pulmia, vaikeutta aloittaa toiminta ja ohjata toiminta tavoitteen suuntaan. (Kujanpää ym. 2009, 168-169, 171-172.) Struktuurin selkeys ja enustettavuus luovat turvaa, jäsentävät elämää ja toimintaa arjen eri tilanteissa. Henkilökunnan tasolla strukturointi tarkoittaa yhdenmukaista ja johdonmukaista työtä sekä yhdessä sovittuja työtapoja, johon kaikki henkilökunnasta sitoutuvat. (Ikonen ym. 2015, 19-20.)

Strukturointi on yksi tärkeimpiä työvälineitä autismikirjon henkilön kuntoutuksessa. Se auttaa jäsentämään omaa elämää ja toimimaan tarkoituksen mukaisesti eri tilanteissa.

Strukturointi saattaa olla ainoa keino, jonka varassa autismikirjon henkilön toimintakyky on. Yksilölliset tarpeet määrittelevät struktuurin muodon. Tehtäviä voidaan yksilöllisesti pilkkoa hyvinkin pieniin osiin, jotta ne vastaavat käyttäjänsä tuen tarpeeseen. Toimintakyvyn kehittyessä struktuurin käyttöä voidaan vähentää. Tavoitteena on, että apuvälineen avulla luotu taito siirtyy henkilön sisäiseksi taidoksi eli toimintamalliksi. Autismikirjon henkilölle ennakoitavuus ja toiminnan toistuvuus ovat erittäin tärkeitä, jotta turvallisuuden tunne ja oma-aloitteisuus lisääntyisivät henkilön arjessa (Kujanpää ym. 2009, 175-176). Strukturoinnin avulla vastataan kysymyksiin mitä, missä, milloin, kenen kanssa, kuinka kauan ja mitä seuraavaksi. (Ikonen ym. 2015, 19-20.)

4.2 Visualisointi

Visualisointi on asioiden näkyväksi tekemistä ja ympäristön muokkaamista ymmärrettävämpään muotoon, jonka tarkoituksena on lisätä osallisuuden tunnetta sekä tukea tiedon vastaanottamista. Visualisoinnin apuvälineitä ovat erilaiset kuvat, kuten PCS-kuvat, valokuvat, esineet, piirrokset ja tekstit. Visuaaliset menetelmät sopivat autismikirjon henkilöiden kuntoutus- ja ohjaustyöhön erinomaisesti. Ne tukevat henkilöä toiminnanohjauksessa, sosiaalisten tilanteiden hahmottamisessa, tarkkaavaisuuden säätelyssä, kommunikaatiossa ja tunteilmaisun sekä käyttäytymisen säätelyssä. (Hepola & Vaaraniemi 2012, 10-12.)

Sosiaalinen kuvatarina on erittäin hyvä apuväline autismikirjon henkilöille, joilla on vaikeuksia ymmärtää vain puhuttua kommunikaatiota. Sosiaaliset kuvatarinat ovat lyhyitä tarinoita, jotka kuvaavat sosiaalista tilannetta. Niiden tarkoitus on kuvata sosiaalista toimintaa ja toiminnassa esiintyviä kirjoittamattomia sääntöjä. Sosiaalisissa kuvatarinoissa tilanne pilkotaan pieniin ymmärrettäviin osiin jättäen kaikki turha tieto pois. Tarinat auttavat ymmärtämään sosiaalisen tilanteen kokonaisuutena sekä antavat vastauksia kysymyksiin kuka, mitä, milloin, missä ja miksi (Autismi- ja Asperger liitto 2019). Sosiaaliset kuvatarinat eivät vaadi kuin kynän ja paperia. Kynän ja paperin avulla voidaan loogisesti rakentaa ajatuksia, selkeyttää tilanteita ja konkretisoida asioita. Tavoitteena on uuden toimintatavan tai ajattelutavan saavuttaminen. Tarinoiden avulla voidaan visuaalisesti käsitellä vaikeitakin aiheita, kuten tapaturmia tai sairauksia. Sosiaalisten kuvatarinoiden avulla voidaan lisätä henkilön omatoimisuutta arkiympäristössä ja valinnoissa. Sosiaalisissa tilanteissa toimiminen ja tunteiden ymmärtäminen on mahdollista opettaa sosiaalisten kuvatarinoiden avulla. (Andersson 2006, 8,10.)

Sarjakuvitettu keskustelu käsittelee sosiaalisen kuvatarinan kaltaisesti visuaalisesti tapahtuvaa informaatiota. Sarjakuvitetussa keskustelussa käsitellään sosiaalisesta kuvatarinasta poiketen aina kahden tai useamman ihmisen välistä vuorovaikutusta ja se on ajallisesti lähellä todellista tilannetta. Sarjakuvitetun keskustelun on tarkoitus tunnistaa ja tulkita ihmisten tunteita ja tekemisiä. Sen tarkoitus on kuvata käyttäytymistä, kertoa mitä on tapahtunut ja mitä tapahtuu nyt. Usein keskustelussa käydään läpi jotain pulmallista tilannetta, johon yritetään löytää ratkaisua. Kuka tahansa voi toimia tilanteen piirtäjänä, mutta asiakkaan piirtäessä ohjaajan on kuitenkin johdettava keskustelun etene- mistä. Sarjakuvitetut keskustelut ovat usein suunnittelemattomia toisin kuin sosiaaliset kuvatarinat. Tarve sarjakuvitetulle keskustelulle tulee usein yllättäen. Keskustelun tavoitteenä on autismikirjon henkilön kanssa pohtia mitä tapahtui, mikä johti tapahtuneeseen ja mitä tapahtui sitä ennen. (Andersson 2009,28.)

Edellä mainittujen kuvatarinoiden lisäksi visuaalisia menetelmiä ovat erilaiset kuvalliset toimintaohjeet ja kuvitetut päiväjärjestykset sekä kalenterit. Kuvalliset toimintaohjeet voivat sisältää ohjeita arkipäivän tilanteisiin ja käyttäytymiseen liittyen. Värejä käyttämällä on mahdollista korostaa toimintaohjeen sisältöä, esimerkiksi myönteiset toimintaohjeet ovat vihreällä ja kielteiset punaisella. Kalenterit ja päiväjärjestykset ovat tapa ajan visuaalisoimiseen. Niitä voidaan käyttää joko kuvin tai tekstein. Ne auttavat autismikirjon henkilöä hahmottamaan aikaa, jäsentämään ja ennakoimaan oman elämänsä tapahtumia ja hallitsemaan ajankäyttöä. (Hepola & Vaaraniemi 2012, 20-22.)

4.3 Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio

Autismikuntoutuksessa puhutaan yksilöllisen kommunikaatiotavan löytymisen tärkeydestä. Autismikirjon henkilöillä verbaalisessa viestinnässä, puheen tuottamisessa sekä viestinnän ymmärtämisessä on vaikeuksia. Kommunikaatiota on mahdollista tukea tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen eli AAC keinojen avulla. AAC keinot (Augmentative and Alternative communication methods) tarkoittavat visuaalisia keinoja tukea kommunikaatiota. AAC-keinoja ovat esineet, kuvakommunikaatio, tukiviittomat, nopea piirtäminen, puhelaitteet ja kommunikaatiokansiot. Menetelmien käyttö vaihtelee yksilön tuen ja tarpeiden mukaisesti. Tärkeintä on löytää yksilölle sopiva tapa kommunikoida, joskus kommunikointikeinon löytämiseksi saatetaan tarvita puheterapeutin tai kommunikaatio-ohjaajan apua. (Kinnunen-Kakko 2015, 49.)

Esinekommunikaatiolla tarkoitetaan esinein käytävää kommunikointia. Esineiden avulla autismikirjon henkilö voi tehdä valintoja, ilmaista tarpeitaan ja toiveitaan. Esinekommunikaatio toteutetaan arjessa käytettävien esineiden avulla. Yksinkertaisuudessaan esineiden avulla kommunikointi voi olla valinnan tekemistä ruokapöydällä olevan mehukanun ja maitotölkkin väliltä. (Kinnunen-Kakko 2015, 49-51.)

Kuvakommunikaatiossa käytetään esineiden sijaan kuvasymboleja. Kuvasymboleja käytetään ilmaisun ja ymmärtämisen välineenä. Sellaisia voivat olla esimerkiksi päiväjärjestykset, tilojen jäsentäminen kuvin tai erilaiset valintoja koskevat kuvat. Kuvakommunikaation tavoitteena on lisätä henkilön oma-aloitteisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Kuvien avulla voidaan ennakoida tulevia tapahtumia tai toimintoja, mikä on autismikirjon henkilölle tärkeää. Kuvat voivat olla lehdistä leikattuja, pakkausetikettejä, valokuvia tai itse piirrettyjä. Henkilölle saattaa olla hyvä rakentaa yleisimmin käytettävistä kuvista korttipakka tai kuvaviuhka. Kuvaviuhka on nippu henkilön käyttämiä kuvia, jotka tukevat henkilöä toiminnanohjauksessa sekä toimivat kehotuksina. (Kinnunen-Kakko 2015, 49-51.)

Autismikirjon henkilöiden kanssa kuvat, jotka kiinnostavat henkilöä itseään toimivat usein parhaiten. Sopivien kuvien löytäminen vaatii autismikirjon henkilön havainnoimista. Kuvien valinta on hyvä tehdä harkiten, Autismikirjon henkilöillä on taipumus lukea kuvien kieltä kirjaimellisesti, jonka vuoksi symbolien myöhempi vaihtaminen voi olla haasteellista. (Kujanpää ym. 2009, 84.) AAC kommunikaatiokeinot sopivat hyvin henkilöiden tukeksi, joilla on pulmia viestinnässä. Autismikirjon henkilöillä viestinnän vaikeudet ilmenevät vaikeutena olla vuorovaikutuksessa, ottaa katsekontaktia, jakaa huomionkohdetta, ymmärtää puhetta, tulkita tunteita, ilmeitä ja eleitä. (Ikonen ym. 2015, 11.)

4.4 Tukikeskustelu

Tukikeskustelu on keskustelumuoto henkilöille, joilla on neuropsykiatrisia pulmia. Autismikirjon henkilöillä pulmia esiintyy paljon vuorovaikutussuhteissa, arjen hallinnassa ja sosiaalisissa tilanteissa. Tukikeskustelu on keino tukea autismikirjon henkilön vuorovaikutusta, sosiaalisia taitoja, tunnetaitoja sekä vastavuoroista kommunikaatiota. Tukikeskustelu ei ole terapiamuoto. Kyse on keskustelusta, kuuntelusta ja ohjaamisesta. Keskustelussa osallisina ovat tuettava ja tukija. Keskustelu on keskustelua tuettavan toiveista, päämääristä sekä elämän ja arjen vaikeuksista. Tarkoituksena on tukea tuettavan selviytymistä jokapäiväisessä elämässä. Keskustelussa keskitytään ajankohtaisiin ja mieltä askarruttaviin kysymyksiin, jotka henkilö itse tuo esille. Tarkoituksena on auttaa

henkilöä erilaisten siirtymä- ja nivelvaiheiden tai hankalien elämänvaiheiden yli. Tukikeskustelu on hyvinvoinnin tukemista ja pyrkii ennaltaehkäisemään ongelmien kasaantumista. Keskustelun ydin on kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa, ajan ja tuen antamista. Se on luottamusta, avoimuutta ja tasavertaisuutta. Keskustelu on tarkoitettu lyhyen ajan tukimuodoksi, jota voidaan toteuttaa 1-2 kertaa vuodessa kymmenen kerran sarjoina. (Kujanpää 2009, 10-12.)

4.5 Polku-työkalu

PATH- Planning Tool on visuaalinen polkutyökalu, joka on kehitetty yksilökeskeiseen elämän suunnitteluun, tutkimiseen ja arvioimiseen. Sen ovat kehittäneet Jack Pearpoint, Marsha Forrest ja John O`brien. Työkalu on hyödyllinen henkilöille, jotka eivät tiedä mitä haluaisivat tehdä elämässään seuraavaksi. Työkalun avulla on mahdollista tarkastella ongelmallista tilannetta omassa elämässä ja asettaa tavoitteita tilanteen muuttamiselle. (Imaginebetter 2019.)

Polkutyökalun avulla autismikirjon henkilö voi luoda toimintasuunnitelman lyhyen tai pitkän aikavälin tavoitteelleen. Elämänsuunnittelu lähtee aina tulevaisuuden tarkastelusta, haaveesta tai toiveesta. Työkalu auttaa henkilöä pohtimaan mitä haluaa elämältään, millaista elämää haluaisi elää vai haluaisiko muuttaa elämässään jotakin. Elämänsuunnittelu lähtee liikkeelle ohjatulla keskustelulla, jossa selvitetään yhdessä asiakkaan kanssa hänen vahvuutensa ja mielenkiinnonkohteensa. Yhdessä ohjaajan kanssa asiakas suunnittelee polun kohti valitsemaansa tavoitetta tai muutosta. Prosessin voi tuottaa kirjoitettuna tai visuaalisesti piirroksina ja kuvina. Visuaalisuutensa vuoksi se sopii autismikirjon henkilöille hyvin. (Pathplanningtool 2019.)

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITE, TARKOITUS JA TEHTÄVÄT

5.1 Lähtökohdat

Kehittämishankkeeni työ sijoittuu organisaatio MiiaMatilda Oy:hyn. MiiaMatilda Oy on vuoden 2011 elokuussa perustettu osakeyhtiö, joka tuottaa kuntoutus-, ohjaus- ja neuvontapalveluja sekä tehostettua palveluasumista Liedossa. Palveluja tarjotaan autismikirjon nuorille ja vaikeasti kehitysvammaisille nuorille.

MiiaMatilda Oy:n ensimmäinen asumisyksikkö Miia Matilda koti on aloittanut toimintansa vuonna 2013 ja yritys on kasvanut vuonna 2019 avaamalla autismiosaamiskeskus Pikku Miian. Yritys tarjoaa tällä hetkellä asumis- ja kuntoutuspalveluja 24:lle autismikirjon nuorelle. Ohjaus- ja neuvontapalveluja yritys myy organisaationsa ulkopuolelle.

Asumisyksikkö Miia Matilda kodissa työskentelee 15 työntekijää eri ammattialoilta. Henkilökuntaan kuuluu esimerkiksi: viittomankielen ohjaajia, neuropsykiatrisia valmentajia, autismiohjaajia, lähihoitajia, sosionomeja ja sairaanhoitajia. Henkilökunta työskentelee päivittäin asumisyksikössä ja päivätoiminnassa autismikirjon nuorten kanssa. Miia Matilda kodin asiakkaat ovat pääsääntöisesti erityiskoulun päättäneitä 18-25 -vuotiaita autismikirjon nuoria. Miia Matilda kodin asiakkaiden yleisimpiä diagnooseja ovat autismi ja kehitysvammaisuus. Asiakkailta on vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa, vuorovaikutuksessa ja kommunikoinnissa sekä neurokognitiivisia erityisvaikeuksia. Asiakkailta saattaa olla runsaasti pulmia elämän eri osa-alueilla, jonka johdosta he tarvitsevat ympärivuorokautista hoivaa, kuntoutusta ja tukea.

MiiaMatildassa kuntoutus- ja ohjaustyössä hyödynnetään autismikuntoutuksen ja -ohjauksen menetelmiä kaikissa arjen toiminnoissa. Asiakkaiden vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet on huomioitu kuntoutuksessa. Kuntoutustyössä on otettu huomioon autismikirjon erityisyys. Asiakkaille on laadittu yksilölliset päivä- ja viikko-ohjelmat. Ympäristön strukturointi ja visualisointi lisäävät asiakkaiden omatoimisuutta. (MiiaMatilda 2018.)

Halusin lähteä tekemään toiminnallista opinnäytetyötä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä kiehtoi sen toiminnallisuus. Halusin lähteä tekemään jotakin sellaista, mikä hyödyttäisi MiiaMatilda Oy:tä käytännössä. Työsuhteeni MiiaMatildassa on alkanut vuonna 2013, kun ensimmäinen asumisyksikkö avattiin. Pohdimme johtajan kanssa, millaisella

toiminnallisella opinnäytetyöllä voisin vastata organisaation toiveisiin. Organisaation henkilökunta toi esille tarvitsevansa koulutusta ja lisää erityisosaamista autismikirjon nuorten ohjaamisen tueksi. Yhdessä MiiaMatildan johtajan ja henkilöstön kanssa päädyimme siihen, että kehittämishankkeeni aiheeksi tuli ohjaajan oppaan laatiminen henkilökunnan ohjaustyön tueksi.

5.2 Tavoite ja perustelut

Kehittämishankkeeni tavoite pyrittiin rajaamaan konkreettisesti ja selkeästi, koska kehittämishankkeelle ei ole kannattavaa asettaa monta tavoitetta kerralla (Toikko & Rantanen 2009, 57). Tavoitteeksi muodostui henkilökunnan tietoisuuden lisääminen autismikirjon ohjaustyössä käytettävistä menetelmistä koulutuksen avulla. Konkreettiseksi tavoitteeksi muodostui kirjallisen oppaan tuottaminen autismikirjon nuorten kanssa tapahtuvan työskentelyn tueksi. Opas sovittiin toteutettavan yhteistyössä Miia Matilda kodin henkilökunnan kanssa. Toiminnallisen osuuden tavoite oli osallistuttaa Miia Matildan henkilökunta mukaan kehittämishankkeeseen.

Miia Matilda kodin henkilökunnan kanssa kävin keskustelua oppaan sisällöstä. Henkilökunta toivoi oppaan lisäävän heidän tietoisuuttaan autismiohjaustyössä käytettävistä menetelmistä ja välineistä, asumisyksikön nuorten neurokognitiivisista erityisvaikeuksista sekä edistävän laadukasta ja yhdenmukaista ohjaustyötä koko organisaatiossa. Laadukkaan ohjaustyön toteutuminen oli myös johtajan toive. Kehittämishankkeeni avulla pyrittiin vastaamaan koko organisaation toiveisiin.

Miia Matilda kodissa asuvien autismikirjon nuorten neurokognitiivisten erityisvaikeuksien tukeminen ja autismiosaamiskeskus Pikku Miian toiminnan käynnistyminen keväällä 2019 synnyttivät ohjaustyön erityisosaamisen tarvetta. Autismiohjausta käsitteleviä koulutuksia oli tarjolla erittäin niukasti sekä aihetta käsitteleviä tutkimuksia ei löytynyt. Aihetta käsittelevän materiaalin puutteellisuus ja henkilökunnan kohtaamat haasteet ohjaustilanteissa loivat perustelut tuottaa opas avuksi käytännön työhön.

Oppaan tehtävä oli vastata kysymyksiin:

- 1) Mitä ohjaaminen on MiiaMatildassa?
- 2) Millaisin keinoin ohjata autismikirjon nuorta?

5.3 Kehittämistehtävä

Kehittämistehtäväni oli laatia alan kirjallisuutta ja henkilöstön työkokemusta hyödyntäen selkeä ja käytännöntyötä tukeva opas. Tarkoitukseni oli tehdä työntekijöille kattava tietopaketti autismikirjon nuorten tukemisesta ja ohjaamisesta.

Kirjallisen oppaan laatimisen lisäksi tehtäväni oli osallistua yhteistyössä henkilökunnan kanssa erilaisten toiminta- ja menettelytapojen kehittämiseen. Tarkoitukseni oli järjestää aiheesta kehittämis- ja koulutuspäiviä henkilökunnalle yhdessä autismiohjaajan ja neuropsykiatrisen valmentajan kanssa. Tavoitteena oli kehittää sellaisia toimintatapoja, joiden avulla parannetaan asiakkaiden ja työntekijöiden turvallisuutta, edistetään asiakkaiden omatoimisuutta ja kuntoutumista.

6 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

6.1 Suunnittelu

Opinnäytetyö toteutettiin toiminallisena opinnäytetyönä, jossa toiminnallinen osuus oli kehittämishankkeen tuottama ohjaajan opas MiiaMatilda Oy:n henkilökunnan käyttöön. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan opastamista, ohjeistamista ja järjestämistä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei ole opinnäytetyölle perinteistä tutkimuksellista osuutta. Se on työelämälähtöinen ja tutkimuksellisella asenteella toteutettu työ, jossa painottuu työelämälähtöinen kehittämistoiminta. Tekeminen edellyttää tarkkaa aiheeseen perehtymistä ja kehittävää työtettä. Valmis tuotos perustuu aina teorian tietoon. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.)

Kehittämishankkeen suunnittelun tarkoituksena oli mahdollistaa asioiden oikea eteneminen, arvioida aikatauluja, koordinoita resursseja ja lisätä työskentelyn tehokkuutta. Suunnittelun tavoitteena oli helpottaa toimintojen, ajankäytön ja resurssien tärkeysjärjestykseen asettamista. (Heikkilä ym. 2008, 68.)

Kehittämishanke lähti liikkeelle toimeksiantajan MiiaMatilda Oy:n tarpeesta. Toimeksiantaja määrittelee, mitä hankkeelta haluaa, ja lopulta arvioi vastaako lopputulos tilausta. Kehittämishanke lähtee projektin tavoin liikkeelle tarpeen tunnistamisesta (Kettunen 2009, 36, 41). Kehittämishanke sai alkunsa MiiaMatilda Oy:n henkilökunnan kiinnostuksesta ja tarpeesta kehittää omaa ammatillista osaamistaan vastaamaan ohjaustyössä esille tulleisiin haasteisiin. Organisaation toimitusjohtaja ja ohjaustyön perehdyttämisestä vastaavat henkilöt toivat esille tarpeensa saada kirjallinen selkeä tuotos organisaation perehdytystoiminnan tueksi. Toimitusjohtaja piti erityisen tärkeänä laadukkaan asumispalvelun ja autismiohjauksen toteutumista. Tarjolla oli paljon kirjallisuutta, mutta tiedonhankinta ja etsintä koettiin organisaatiossa vaikeaksi. Henkilökunta kaipasi opasta, jossa tarvittava tieto olisi selkeästi ja ymmärrettävästi yhdessä paikassa.

Kehittämishankkeen taustalla oli oma kiinnostukseni aihetta kohtaan ja halu kehittyä ammatillisesti ohjaustyön kentällä. Pitkä kokemukseni autismikirjon henkilöiden ohjaajana toimimisesta lisäsi halukkuuttani osallistua juuri tähän kehittämishankkeeseen. Halusin hyödyntää aiempaa kokemustani kehittämishankkeen toiminnallisessa osuudessa. Kehittämishankkeen idean selventyessä lähdin etsimään aiempia tutkimuksia ja oppaita kyseisestä aiheesta. Aiempia tutkimuksia ohjaustyön merkityksestä autismikirjon

henkilöiden kuntoutuksessa tai osallisuuden tukemisesta en löytänyt. Materiaalia autismikirjon ohjaustyöstä oli erittäin niukasti. Olin yhteydessä Autismi- ja Asperger liittoon, joka korosti ohjaustyössä otettavan huomioon autismikirjon henkilön yksilöllisyys ja tuen tarpeen moninaisuus. Valmista opasta autismikirjon nuorten ohjaamisen tueksi ei ollut aiemmin laadittu tai sellaista en löytänyt. Siitä syystä kehittämishanke koettiin tarpeelliseksi ja se käynnistettiin syyskuussa 2018.

Aiheen valinnan jälkeen laadin suunnitelman opinnäytetyön rungosta. Suunnitelmassa oli alustava teoreettinen viitekehys aiheesta, aikataulu ja alustava suunnitelma tulevasta tuotoksesta. Suunnitteluvaiheessa perehdyin ammatilliseen kirjallisuuteen ja keräsin kriittisesti lähdemateriaalia opinnäytetyön teoriaosuutta varten. Kustannuksia ei katsottu syntyvän kehittämishankkeen aikana.

Tapasin yrityksen toimitusjohtajan syyskuussa 2018, jolloin esittelin alustavan suunnitelmani toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamisesta. Toimitusjohtaja toivoi valmista tuotosta, ohjaajan opasta, käyttöön maalikuussa 2019, kun uudet työntekijät aloittaisivat Pikku Miiassa ohjaustyön. Oppaan toteutustavaksi valittiin Word-ohjelmalla tuotettava opas. Word-ohjelmalla tuotettu opas olisi myöhemmin helppo muokata ja päivittää. Opasta olisi mahdollista lukea tulosteena tai tietokoneelta. Oppaan visuaalinen ilme päätettiin tuottaa organisaation henkilökunnan kanssa. Tavoitteena oli hyödyntää asumisyksikössä käytössä olevia visuaalisia ohjeita ja struktuureja sekä kehitellä uusia visuaalisia välineitä opasta varten. Laadin organisaatiolle toimintasuunnitelman lokakuussa 2018, jossa pyrin osoittamaan suunnitelman oppaan valmiiksi saamisesta.

Kehittämistoiminnassa korostetaan osallistumista (Toikko & Rantanen 2009, 89). Lähdin pohtimaan osallistumista tukevia menetelmiä ja toimintatapoja, jolla saisin Miia Matilda kodin henkilökunnan mukaan kehittämishankkeen toiminta- ja menettelytapojen kehittämiseen. Henkilökunnasta neuropsykiatrinen valmentaja ja autismiohjaaja tekivät kansani tiivistä yhteistyötä koko kehittämishankkeen ajan. Molemmilla työntekijöillä oli käytännön työkokemusta autismikirjon ohjaamisesta kymmeniä vuosia. Autismikirjon nuorten ohjaajan osaaminen perustuu ohjaajan omaan kokemukseen. Ohjaaminen vaatii ohjaajalta erityisosaamista, autismikirjon henkilöiden vaikeuksien ymmärtämistä ja tiedostamista. (Ikonen ym. 2015, 6-7.) Kehittämishankkeen tuotoksen laatimiseksi tarvitsin teoriatiedon lisäksi ammatillista osaamista ja kokemusta aiheesta.

6.2 Työstämisvaihe

Työstämisvaiheen aloitin rakentamalla teorian tietoperustan opinnäytetyöhön. Teoriatietoa autismikirjon häiriöstä oli erittäin runsaasti. Niukasti tietoa löytyi autismiohjauksesta. Haasteelliseksi osoittautui runsaan teoriatiedon tiivistäminen ja oleellisten asioiden poimiminen opinnäytetyöhön. Toiminnallisen tuotoksen kannalta oli tärkeää, että teoriatieto oli hyvin jäsennetty ja ymmärretty. Oppaan tietoperusta rakentui opinnäytetyön tietoperustan perusteella. Oppaassa käsiteltiin teoriassa autismikirjon häiriötä, autismiohjausta ja -kuntoutusta sekä ohjaustyössä käytettäviä menetelmiä ja välineitä.

Seuraavaksi lähdin työstämään opinnäytetyön toiminnallista osuutta eli ohjaajan opasta. Tärkein kehittämismenetelmä tuotoksen kannalta oli neuropsykiatrisen valmentajan ja autismiohjaajan kanssa järjestetyt tapaamiset. Tarvitsin kehittämishankkeeni tuotosta varten alan kirjallisuutta, mutta myös käytännön työkokemusta. Neuropsykiatrisen valmentaja ja autismiohjaaja toivat käytännön työkokemusta opasta varten. Haastavaksi osoittautui tiedon jäsentäminen ja pohdin paljon, millaista tietoa oppaan tulisi sisältää. Teoriassa löytyi paljon tietoa autismikirjon henkilöiden erilaisuudesta ja kuntoutuksesta. Työkokemukseen pohjautuvaa tietoa oli vaikeampi löytää. Vaikeinta oli löytää tietoa siitä, millaiset ohjaustyön menetelmät toimivat parhaiten. Menetelmien toimivuus riippui asiakkaan yksilöllisyydestä. Kehittämishankkeen aikana työhöni kuului paljon konkreettista tekemistä ja kokemukselliseen tietoon perustuvan tiedon jäsentämistä. Henkilökunnan osallistuminen kehittämistyöhön oli tärkeää. Henkilökunnan vastuulla oli ideoiden, toiveiden ja näkemysten esille tuominen (Toikko & Rantanen 2009, 58-60).

Toiminnallisen tuotoksen ohella muokkasin opinnäytetyöni sisältöä ohjauksen kautta saadun palautteen mukaiseksi. Muutamia rakenteita sisällöstä muutettiin ja osa kappaleista ei käsitellyt täysin aihetta. Sivuavat kappaleet poistettiin. Opinnäytetyöstä tuli jäsennellympi.

Ohjaajan opas laadittiin teoriatietoa ja ohjaajien kokemuksia yhdistämällä. Oppaan sisällysluettelo ja rakenne muuttuivat hankkeen aikana muutamia kertoja. Sisältöä muutettiin siten, että se etenisi johdonmukaisesti ja selkeästi. Neurokognitiivisiin erityisvaikeuksiin paneuduttiin autismikirjon määrittelyä enemmän, koska perustiedot autismikirjon häiriöstä henkilökunnalla oli hallussa. Henkilökunta halusi oppaan tarkastelevan käyttäytymisen pulmia diagnosointia syvemmin.

Marraskuussa 2018 järjestimme yhdessä autismiohjaajan kanssa kehittämispäivän Miia Matilda kodin henkilökunnalle. Neuropsykiatrinen valmentaja osallistui koulutuspäivään osallistujana. Kehittämispäivän tarkoituksena oli lisätä henkilökunnan tietoisuutta asiakkaidensa neurokognitiivisista vaikeuksista. Henkilökunta tarkasteli asumisyksikkönsä nuorilla esiintyviä vaikeuksia ja suunnittelivat pienryhmissä, millä keinoin tukisivat asiakkaitaan. Kehittämispäivän aikana henkilökunta määritteli, mitä ohjaaminen on toimintana juuri MiiaMatilda Oy:ssä. Tällä vastattiin toimitusjohtajan toiveeseen yhdenmukaistaa ohjaaminen koko organisaatiossa. Tärkeää oli, että henkilökunta määritteli ohjaamisen toimintana ja tavoitteet ohjaustyölle asumisyksikössä. Henkilökunnalta kerättiin suullista palautetta kehittämispäivän lopuksi. Kehittämispäivä koettiin erittäin tärkeäksi ja mieluisaksi. Henkilökunta koki, että haastavien ohjaustilanteiden syvempi tarkastelu ja pohdinta olivat tarpeen. Tärkeäksi nousi kokemus siitä, että haastavaksi koetun tilanteen kanssa ei ollut yksin. Henkilökunnasta löytyi useampia jäseniä, jotka jakoivat samankaltaisen haastavaksi koetun ohjaustilanteen kokemuksia. Esille nousi tarve perehtyä lisää asiakkaan toiminnanohjauksen pulmiin ja neurokognitiivisiin erityisvaikeuksiin. Henkilökunta toivoi oppaan vastaavan tähän toiveeseen.

Tammikuussa 2019 henkilökunnalle järjestettiin pienryhmissä ohjausta ja koulutusta ohjaustyössä käytettävien menetelmien ja välineiden käytöstä. Vastasin koulutuksesta yhdessä autismiohjaajan kanssa. Henkilökunta pääsi kokeilemaan käytännössä menetelmien ja välineiden käyttöä ensin toisilleen ja myöhemmin asiakkailleen. Kehittämishankkeen tuotos vaati työstämisvaiheen aikana kenttätöitä, ideoita ja kokeiluja (Toikko & Rantanen 2009, 59-60). Henkilökunta nosti esille menetelmiä ja välineitä, joiden avulla asiakkaan tukeminen arjessa olisi mahdollista. Menetelmien ja välineiden käyttöön pohjautuvaa teoreettista tietoa henkilökunta kaipasi enemmän. Henkilökunta toivosi oppaan vastaavan kysymykseen, miksi juuri tämä menetelmä toimii autismikirjon nuorten kanssa. Teoreettisen tiedon koettiin lisäävän ammatillista osaamista ja vahvistavan uskallusta perehdyttää uusia työntekijöitä menetelmien käyttöön. Oppaaseen lisättiin palautteen jälkeen perustelut menetelmien sopivuudesta autismikirjon henkilölle.

Kehittämistoiminnassa osallisuudella on merkitystä. Oli tärkeää, että kaikki, joita kehittäminen jollakin tapaa kosketti, saivat osallistua kehittämishankkeen tuotoksen toteuttamiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 60.) Henkilökunta sai tehtäväkseen laatia erilaisia ohjaustyön menetelmiä ja välineitä käyttäen visuaalisia malleja tulevaan tuotokseen. Näin henkilökunta pääsi konkreettisesti käyttämään koulutuksessa oppimiaan taitoja. Oppaassa käytettiin organisaation itse tuottamia visuaalisia elementtejä.

Helmikuussa 2019 tapasimme tiiviisti autismiohjaajan ja neuropsykiatrisen valmentajan kanssa. Korjasimme vielä oppaan ulkoasua ja rakennetta. Oppaassa oli huomioitava kohderyhmä. Oppaan oli tärkeä vastata uusien juuri aloittaneiden työntekijöiden ja alalla pidempään tehneiden työntekijöiden tarpeisiin. Oppaan tuli vastata sille osoitettua käytötarkoitusta. Oppaan kielen tuli olla selkeä ja johdonmukainen. Tärkeää on, että sisällön teksti puhuttelisi lukijaa. (Airaksinen 2010.) Oppaan rakennetta korjattaessa oli huomioitava oppaan tarkoitus. Sen tehtävä oli lisätä henkilökunnan tietämystä asiakkaidensa neurokognitiivisista erityisvaikeuksista. Rohkaista henkilökuntaa käyttämään ohjaustyönsä tukena erilaisia ohjaustyön menetelmiä ja välineitä sekä herättää keskustelua ohjaustilanteiden rakenteesta. Oppaaseen oli järkevä kerätä vain oleellinen ja tarpeellinen tieto aiheesta, jotta sen käyttämistä ei koettaisi liian hankalaksi.

Opas valmistui maaliskuussa 2019. Valmiista oppaasta pyydettiin kirjallinen palaute vakituiselta henkilökunnalta ja uudessa yksikössä juuri aloittaneilta työntekijöiltä. Palautteen avulla selvitettiin vastasiko opas henkilökunnan esittämään tarpeeseen ja kokiko henkilökunta saavansa oppaasta tukea haastaviksi kokemiensa ohjaustilanteiden ratkaisemiseksi. Palaute oli positiivista. Henkilökunta piti oppaan rakennetta selkeänä ja hyvin jäsennettynä. Visuaalisuudesta ja kuvien runsaudesta pidettiin erityisesti. Vakituinen henkilökunta koki saavansa oppaasta tukea asumisyksikössä järjestettäviin asiakaspalaverihin. Oppaan avulla voisi tarkastella mahdollisia syitä asiakkaan haastavalle käyttäytymiselle tai etsiä sopivia tuen muotoja asiakkaan toiminnanohjauksen pulmiin. Kirjoitusasua pidettiin erityisesti mukaansa tempaavana ja käsitteiden avaamisesta kiitettiin. Kehuja antoivat erityisesti uudet työntekijät maallikolle sopivasta kirjoitusasusta. Monet alan oppaat sisältävät ammattisanastoa ja termistöä, joka saattaa olla työnsä aloittaneille vierasta. Ohjaustilanteen rakentamisen kartta haluttiin tulostaa näkyville taukuhuoneen seinälle, jotta siihen voisi palautta jokaisessa työvuorossa. Muutamia kirjoitusvirheitä nousi esiin palautteen kautta, jotka korjattiin oppaaseen.

Oppaaseen tehtiin vielä korjauksia saamani ohjauspalautteen jälkeen. Muutamia sanamuotoja korjailtiin ja kappaleita jäsennettiin. Visuaalinen ulkoasu pysyi muuttumattomana.

Huhtikuussa 2019 kehittämishanke päättyi ja ohjaajan opas valmistui. Työelämässä toteutettavien projektien päättämiseen sisältyy loppuraportti ja jatko- tai kehitysideoiden esittely. Loppuraportti on lopetusvaiheessa laadittu yhteenveto. Yhteenvetoon kirjataan projektin onnistumiset, kokemukset ja opitut asiat. (Kettunen 2009, 42-43.) Opinnäytetyöni toimii kehittämishankkeen loppuraporttina.

6.3 Tuotoksena opas

Hyvä opas lähtee lukijan tarpeista ja se auttaa lukijaa oppimaan ja tekemään uutta. Oppaan viesti on hyvä olla selkeä ja ymmärrettävä. Lukijan mielenkiinto voidaan herättää käyttämällä oppaassa visuaalisia elementtejä, kuten piirroksia ja kuvia. Erilaiset kuvat ja värit tehostavat viestin sisältöä. Oppaassa on tarpeen kertoa, kenelle se on tarkoitettu ja mikä tarkoitus oppaalla on. (Kyngäs ym. 2007, 124-126.)

6.3.1 Oppaan sisältö

Ohjaajan opas noudattaa visuaaliselta ulkoasultaan MiiMatilda Oy:n muitakin oppaita, kuten perehdytysopasta ja omavalvontasuunnitelmaa. Ulkoasusta on helposti tunnistettavissa, että se on yrityksen materiaaleja (liite 1). Oppaan ulkoasussa on käytetty MiiMatilda Oy:n logoa ja vihreitä sävyjä. Opas rakennettiin Word- tiedosto pohjalle, jotta sen päivittäminen ja muokkaaminen jälkepäin olisi helppoa.

Valmiin oppaan nimeksi tuli Autismikirjon nuoria ohjaamassa- ohjaajan opas autismikirjon nuorten kanssa työskentelyyn. Sivuja valmiissa oppaassa on 56. Oppaassa on kansilehti, sisällysluettelo ja johdanto (liite 2). Johdannolla haluttiin tiivistää oppaan sisältö ja käyttötarkoitus lukijalle. Teoriaosuus keskittyy MiiMatildan asiakkaiden neurokognitiivisten erityisvaikeuksien tunnistamiseen ja tarkkaan kuvaamiseen. Oppaassa teoretietoa on käsitelty käytännön esimerkkien avulla, jotta henkilökunnan on helpompi yhdistää teoretieto käytännöntyöhön. Oppaassa keskeisiä teemoja ovat ohjaajan ja asiakkaan vuorovaikutussuhteen rakentaminen sekä asiakkaan yksilöllinen tukeminen. Kappaleessa 5 ohjaaja tarkastelee omia valmiuksiaan ja taitojaan toimia autismiohjaustyössä. Opas antaa lukijalleen selkeitä ohjeita ohjaustilanteiden rakentamiseen ja suunnitteluun. Oppaasta tuli laaja osittain siksi, että autismikirjon häiriö itsessään on moninainen ja monisyinen. Autismikirjon henkilön vaikeuksien ymmärtäminen ja tukeminen vaatii laajaa erityisosaamista. Tämä laaja erityisosaaminen ja tietämys on tiivistetty valmiiseen oppaaseen.

Oppaassa esitetyt visuaaliset materiaalit ovat organisaation ohjaustyön tueksi tuottamia visuaalisia välineitä. Oppaassa kuvien tarkoitus oli herättää lukijan mielenkiinto ja lisätä aiheen ymmärtämistä ja sisäistämistä (liite 3). Oppaassa olevien visuaalisten mallien avulla lukijan on helpompi lähteä itse tuottamaan materiaalia asiakkaan tarpeisiin.

6.3.2 Oppaan eettisyys

Ohjaajan opasta laadittaessa pidettiin huolta oppaan luotettavuudesta. Oppaassa käytetyt lähteet on valittu lähdekriittisesti. Käytetyt lähteet on merkitty oppaaseen käyttäen lähdeviittauksia ja lähdeluetteloita. Oppaan sisällöt ja kuvailut on kirjoitettu yleisellä tasolla organisaation arjesta, jotta organisaation asiakkaiden yksilöllisyys säilyy. Oppaassa on huomioitu salassapitolainsäädäntö. Sen johdosta oppaassa ei mainita nimeltä asiakkaita tai sellaisia tietoja, joista asiakkaiden tai henkilökunnan henkilötietoja voi tulla esille.

Opinnäytetyönä tuotettu ohjaajan opas jää MiiaMatilda Oy:n sisäiseen käyttöön. Sopimuksen mukaisesti ohjaajan opasta ei liitetä sellaisenaan tähän opinnäytetyöhön.

6.3.3 Jatkokehittämissideat

Kehittämishankkeen aikana tuotettua opasta on mahdollista jatkokehittää. Asiakkaista olisi mahdollista rakentaa oppaan rakennetta mukaillen henkilökohtainen opas, jossa yleistietämystä syvemmin perehdyttäisiin yksilöllisesti asiakkaan neurokognitiivisten vaikeuksien tunnistamiseen ja niiden tukemiseen. Tällainen henkilökohtainen opas sisältäisi yksilölliset ohjeet asiakkaan tukemisesta ja kuntoutuksen tavoitteista. Oppaassa olisi nähtävillä asiakkaalle toimivat menettely- ja ohjaustavat sekä strukturointi tavoitteiden saavuttamiseksi. Henkilökohtainen opas voisi olla osa kuntoutussuunnitelmaa. Tämä kehittämishankkeen aikana tuotettu ohjaajan opas käsittelee asiakkaan vaikeuksia ja niiden tukemista yleisellä tasolla, ei yksilöllisesti.

Ohjaajan opasta on mahdollista kehittää organisaation ulkopuolelle myyntiin tai tilattavaksi toisille palveluntuottajille, alan työntekijöille tai autismikirjon lähipiirissä toimiville henkilöille. Autismiohjaamiseen liittyviä palveluita ja koulutuksia on tilattu organisaatiolta, joten oppaan kehittäminen voisi tulevaisuudessa olla tarpeen.

7 ARVIOINTI JA POHDINTA

7.1 Kehittämishankkeen toteutuksen arviointi ja pohdinta

Autismikirjon nuorten kanssa työskentelevät ohjaajat ovat päivittäin tekemisissä neurokognitiivisten erityisvaikeuksien kanssa. Asiakkaiden yksilölliset tuen tarpeet ja käyttäytymisen haasteet vaativat ohjaustyössä toimivilta henkilöiltä erityisosaamista. Onnistuneessa ohjaustyössä avainasemassa on asiakkaan yksilöllisten vaikeuksien ja tuen tarpeiden tunnistaminen ja ymmärtäminen. Neurokognitiivisten erityisvaikeuksien huomiointi ja ohjaustyön menetelmien oikeanlainen käyttö lisäävät asiakkaan osallisuutta, oman elämänsä päätöksentekoa ja elämänhallintaa. Kouluttamalla ja kokemuksia hankkimalla ohjaustyössä toimiva henkilökunta voi kehittää osaamistaan, jolloin ymmärrys asiakkaan käyttäytymisen taustalla vaikuttaviin tekijöihin lisääntyy. Tietoisuuden lisääminen lisää ohjaustyön menetelmien ja välineiden käyttöönottoa arjessa ja kuntoutussuunnitelman laadinnan yhteydessä.

Kehittämishankkeeni tuotoksen sain valmiiksi henkilökunnan, autismiohjaajan ja neuropsykiatrisen valmentajan kanssa tehtävän yhteistyön, muistiinpanojen ja kirjallisuuden avulla. Kehittämishankkeeni tuotos valmistui hieman suunniteltua aikataulua myöhemmin. Myöhästymiseen vaikutti uuden asumisyksikön avaaminen, työhaastattelut ja uusien asiakkaiden muuttovalmennuksen suunnitteleminen. Neuropsykiatrisen valmentajan tapaaminen oli ajoittain hankalaa, koska työkiireet ja asiakkaat menivät oppaan edelle. Tapaamiset saatiin onnistumaan kiireistä huolimatta kerran viikossa eri mittaisina tapaamisina. Henkilökunnalla oli selvästi kiinnostusta ammatilliseen kasvamiseen ja ohjaustyönsä kehittämiseen. Jokainen henkilökunnan jäsenistä oli mielellään mukana kehittämishankkeessani.

Kehittämishankkeeni aikana suunnittelemani ja järjestämäni koulutus sekä pienryhmä tapaamiset sujuivat mutkattomasti. Työtäni helpotti aiempi työkokemus työyhteisön koulutuksien järjestäjänä. Henkilökunta osallistui mielellään koulutuksiin ja keskustelu koulutuksissa oli avointa ja kokemuksia vaihtavaa. Tuttujen ihmisten kanssa hiljaisemmatkin työntekijät rohkenivat kertomaan ajatuksiaan. Kehittämishankkeeni alussa pelkäsin ryhmän luovan paineita hiljaisemmille henkilökunnan jäsenille. Avoin, tuttu ja turvallinen työyhteisö sai aikaan runsaan keskustelun koulutuksissa. Kuuden vuoden työkokemuksesta MiiaMatilda Oy:ssä oli minulle suuri hyöty kehittämishankkeen aikana.

Ammattieettiset periaatteet kulkivat mukana koko opinnäytetyön ja toiminnallisen osuuden ajan. Pohdin kehittämishankkeen aikana paljon asiakkaan mahdollisuuksia vaikuttaa kehittämishankkeen tuotokseen. Asiakkaiden osallistamisen kehittämishankkeeseen koin vaikeaksi, jos oppaan tarkoitusta ei muutettaisi. Jokaisella asiakkaalla toiveet ja tarpeet ovat yksilöllisiä, jonka vuoksi oppaan laatiminen olisi käynyt mahdottomaksi ja ei olisi vastannut toimeksiantajan tilausta. Opasta laatiessani pohdin autismikirjon henkilöiden näkökulmasta ohjaustyön toteutumista. Tärkeitä teemoja olivat asiakkaan itsemääräämisoikeus, osallisuus, turvallisuus, elämän hallinta, päätöksenteko ja hyvinvointi. Autismikirjon henkilöiltä saattaa puuttua kyky luoda vuorovaikutussuhde ohjaajaan ja kyky omien mielipiteiden ja toiveiden ilmaisuun. Nämä teemat huomioon ottaen valitsin menetelmät ja välineet ohjaajan oppaaseen yhdessä henkilökunnan kanssa.

Työssä oli otettava huomioon rehellisyys, tarkkuus ja huolellisuus (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2017). Kirjallisuuden oli oltava ajantasaista. Haasteellista oli löytää uusinta tietoa autismikirjon häiriöstä ja autismiohjauksesta. Kehittämishankkeen loppupuolella julkaistiin kaksi uutta kirjaa autismikirjon häiriöstä, mutta niiden sisällöt eivät vastanneet kehittämishankkeeni kysymyksiin. Tiedonhankinta oli haasteellista aiempien aineistojen puuttumisen vuoksi. Siitä huolimatta olen oikein tyytyväinen opinnäytetyön ja oppaan teoriaosuuteen. Oppaan kirjoittaminen oli huomattavasti helpompaa, koska oppaassa korostui työkokemuksen kautta karttunut tieto. Opinnäytetyön oli tärkeää noudattaa avoimuutta. Huomioin kirjoittaessani, että käytin viittauksia ja lähteitä asianmukaisesti (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2017). Opinnäytetyössä ja oppaassa lähteet on lainattu ja merkitty asianmukaisesti. Verkkolähteitä kohtaan olin kriittinen. Aiheesta oli vaikea löytää luotettavaa verkkomateriaalia, koska aiheesta ei juurikaan ollut olemassa tutkimuksia.

Riskinä opasta ja opinnäytetyötä laatiessa oli aiheen laajuus. Sisällöstä tuli helposti liian laaja ja tieto ei jäsentynyt halumallani tavalla. Laaja sisältö voi olla käyttäjälle haasteellista sisäistää, jonka vuoksi tein oppaaseen ja opinnäytetyöhön rakenteellisia muutoksia. Sisällön oli tärkeä edetä johdonmukaisesti. Seuraavan kappaleen piti tarjota jotakin edellistä kappaletta enemmän, mutta tietoa ei saanut tulla kerralla liikaa. Oppaan visuaalisuudella pyrin jäsentämään ja havainnollistamaan lukijalle lukemansa sekä herättämään lukijan mielenkiinnon. Oppaan tiedon oli oltava merkityksellistä ja vastattava tilausta. Haasteellista oli yhdistää teoriatietoa ja kokemuksellista tietoa siinä suhteessa, jotta opas palvelisi juuri aloittanutta ohjaajaa sekä organisaatiossa jo pidempään työskennellyttä ohjaajaa. Haasteisiin vastasin hyvin. Henkilökunnalta saamani palaute vahvisti

käsitystäni oppaan onnistumisesta. Opas sai aikaan keskusteluja ja kehittämisideoita henkilökunnan sisällä. Siitä olin tyytyväinen.

Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena laadin ohjaajan oppaan MiiaMatilda Oy:n henkilökunnan käyttöön. Opas käsitteli asumisyksikön nuorten neurokognitiivisia erityisvaikeuksia ja niiden tukemista. Jatkotyöskentely ideointi aloitettiin henkilökunnan kanssa heti oppaan valmistuttua. Opasta voisi mahdollisesti kehittää vastaamaan jokaisen asiakkaan yksilöllisiin tuen tarpeisiin. Oppaan muodossa olisi mahdollista paneutua asumisyksikön nuorten henkilökohtaisiin neurokognitiivisiin erityisvaikeuksiin ja niiden tukemiseen. Organisaatiolta tilattu koulutus ohjaustyöstä voisi antaa organisaatiolle perustellut laatia opas ulkopuolisille tahoille myytäväksi.

Opinnäytetyön ja toiminnallisen osuuden toteuttamista helpotti oma kiinnostukseni aihetta kohtaan. Aiempi 10 vuoden työkokemukseni autismikirjon henkilöiden ohjaamisesta ja vaikeasti autistinen pikkusisko helpottivat aiheeseen paneutumista ja kehittämishankkeeseen ryhtymistä. Työssäni autismiohjaajana olen kohdannut paljon nuoria, joilla on neurokognitiivisia erityisvaikeuksia. Asiakkaiden haastava käyttäytyminen ja asiakkaiden moninaiset pulmat ovat osa minunkin ohjaustyötäni. Haasteiden taustalla on ollut usein ohjaajan tietämättömyys, yhteisen kommunikaatiokeinon puuttuminen tai asiakkaan sosiaalisten taitojen puutteellisuus. Opinnäytetyön tekeminen sai pohtimaan omaa osaamista ja omia valmiuksia toimia ohjaajana. Löysin vielä paljon kehitettävää ohjaustyössäni. Opinnäytetyön tekeminen myös vahvisti ammattiosaamistani. Tiedän tekeväni sitä, missä haluan kehittyä ja kasvaa vielä.

Toiminnallisesti tuotettu ohjaajan opas rakentui henkilökunnan toiveista ja palautteesta. Yhteiset koulutukset ja tapaamiset kehittivät vuorovaikutustaitojani, toisen huomioon ottamista ja toisen mielipiteen kunnioittamista. Kokemusten jakaminen ammattilaisina toisten kesken oli erittäin antoisaa. Oman ohjaustyön reflektointi ryhmässä avasi uudenlaisia tapoja tarkastella omaa toimintaani ohjaustilanteissa.

Ohjaajan opas vastasi hyvin tilaajan toiveisiin. Ohjaajan oppaan taustalla oli ajatus yhdenmukaistaa koko organisaation ohjaustyönkäytäntö ja määritellä, mitä ohjaaminen on toimintana juuri MiiaMatilda Oy:ssä. Organisaatio halusi varmistaa, että molemmissa asumisyksiköissä ohjaustyö on laadukasta, asiakasta osallistavaa ja kunnioittavaa. Kehittämishankkeen aikana henkilökunnan jäsenistä tuli aktiivisempia, kokeilunhaluisempia ja rohkeampia. Henkilökunta lähti kokeilemaan itselleen uusia menetelmiä rohkeasti, jakoivat kokemuksia keskenään ja suunnittelivat ohjaustilanteelle materiaalia yhdessä.

Vuorovaikutussuhteet ja kokemusten jakaminen henkilökunnan sisällä lisääntyivät. Osa henkilökunnasta löysi itseään kiinnostavan osa-alueen neurokognitiivisista erityisvaikeuksista ja lähti etsimään talon ulkopuolista koulutusta kehittääkseen omaa ammattiosaamistaan. Nämä reaktiot lämmittivät erityisesti sydäntäni, koska autismiohjaajana kehittyminen vaatii ennen kaikkea kokemuksia ohjaamisesta ja autismikirjon henkilön maailman ymmärtämisestä. Henkilökunnan ammattiosaaminen kasvoi koko puolivuotisen kehittämishankkeen aikana. Sain positiivista palautetta ryhmänohjaajana ja kouluttajana toimimisesta. Erityisesti vuorovaikutustaitoni ja organisointitaitoni kehittyivät yhteistyön ja koulutusten aikana.

Halusin toteuttaa opinnäytetyöni yksin, vaikka mahdollisuus yhdessä tekemiseen olisi ollut. Ajattelin keskustelun olevan avoimempaa ja helpompaa jos kehittämishankkeeseen ei osallistunut organisaation ulkopuolisia jäseniä. Autismiohjaus työmuotona vaatii paljon kokemusta ja autismikirjon henkilön maailman ymmärtämistä. Opiskelukaverini eivät olleet työskennelleet aiemmin autismikirjon parissa.

Kehittämishankkeeni laatima opas vastasi sille asetettuihin tavoitteisiin hyvin. Kaikki tavoitteet saavutettiin ja opas palvelee MiiaMatilda Oy:n henkilökuntaa. Kehittämishankkeen aikana opin, että aikataulu voi joskus pettää itsestä riippumattomista syistä. Hankkeissa on usein mukana useampia toimijoita, jonka vuoksi aikataulusta kiinnipitäminen ei aina onnistu suunnitelmien mukaisesti. Opas myöhästyi kuukauden suunnitelma-aikataulusta. Henkilökunta pääsi kuitenkin suunnitelman mukaisesti tutustumaan oppaaseen maaliskuussa 2019. Opas korjattiin maaliskuun jälkeen lopulliseen muotoonsa.

Raskainta opinnäytetyön tekemisessä oli prosessin kuvauksen kirjoittaminen. Puolen vuoden mittaisen kehittämishankkeen jäsentäminen oli minulle haasteellista. Kehittämishankkeen kautta minulle vahvistui halu toimia kouluttajana tulevaisuudessa. Tulen varmasti olemaan mukana erilaisissa projekteissa, hankkeissa ja vetämään koulutuksia. Toiminnallinen opinnäytetyö antoi sopivasti harjoitusta toimia projektipäällikkönä. Se opetti vastuullisuutta, ajan hallintaa sekä organisointitaitoja.

Tällä hetkellä tuottamani ohjaajan opas löytyy molemmista MiiaMatilda Oy:n yksiköistä, Pikku Miiasta ja Miia Matilda kodista. Tämän hetkinen henkilökunta on tutustunut oppaaseen. Ohjaajan opas otettiin käyttöön osaksi organisaation perehdytystä. Ohjaajan opasta käytetään apuna asiakaspalaverissa tarkastellessa syitä asiakkaan haastavalle käyttäytymiselle tai asiakkaan kuntoutussuunnitelman yhteydessä laadittujen

tavoitteiden toteuttamisen tukena. Oppaan avulla henkilökunta valitsee yhteisiä menetelmiä ja välineitä asiakkaan omatoimisuuden tueksi.

Laatimani opas on ensimmäinen MiiMatilda Oy:n ohjaustyötä käsittelevä opas. Organisaatiolla oli kattava perehdytyskansio, mutta ohjaustyön osuus on ollut aiemmin lähes olematon. Ohjaajan opasta tullaan varmasti vielä muokkaamaan ja päivittämään kuntoutus- ja ohjauspalvelujen laajentuessa. Organisaation johto osoitti luottamuksensa henkilökunnan ammattiosaamiselle antamalla kehittämishankkeelle vapaat kädet oppaan tuottamisessa. Tämä oli minusta hieno kunnianosoitus organisaation johdolta.

MiiMatilda Oy:n yhtenä autismiohjaajista ja tulevana esimiehenä olen mukana siirtämässä opasta henkilökunnan ohjaustyön käyttöön.

LÄHTEET

- Airaksinen 2010. Toiminnallisen opinnäytetyön kirjoittaminen. www.slideshare.net/Tiina-Marjatta/toiminnallinen-ont-tekstina-2010?next_slideshow=1. Viitattu 10.4.2019.
- Anderssen, B. 2006. Sosiaaliset tarinat. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Autismi- ja Asperger liitto ry, 2019. Kuntoutuminen. <https://www.autismiliitto.fi> > etusivu > autismikirjo > kuntoutuminen. Viitattu 13.3.2019.
- Havukainen, E. Joka sadas meistä, on autismikirjolla- tukea itsenäiseen suoriutumiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen dokumentteja. <https://thl.fi/documents/470564/1449827/Elinan+esitys.pdf/d8571ba3-5ce9-4e81-974a-30f66e114fc7>. Viitattu 12.4.2019
- Heikkilä, A.; Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen –Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY
- Hepola, S. & Vaaraniemi, T. 2012. Kuvat käyttöön. Visualisointi kommunikoinnin ja käyttäytymisen tukena. Porvoo: SLY lehtipainot OY.
- Ikonen, T.; Karjala, M. & Kortelainen, S. 2015. Autismikäsikirja. Eteva-kuntayhtymän julkaisu 1/2015.
- Jäntti, S. & Savinainen, R. 2018. Nepsyt- Erityistä elämää.
- Kerola, K.; Kujanpää, S. & Timonen, T. 2009. Autismikuntoutus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kettunen, S. 2009. Onnistu Projektissa. 2. painos. Helsinki: WSOYpro.
- Kinnunen-Kakko, M. 2015. Mahdollistava lähimmäisyys ja arkeistava aistityö. Rinnekoodin julkaisusarja 1. Helsinki: Libris Oy.
- Kujanpää, S. 2009. Tukikeskustelun käsikirja. Terapeuttista keskustelua hyväksyvässä ilmapiirissä. Haukkarannan koulun oppimateriaali.
- Kyngäs, H.; Kääriäinen, M.; Poskiparta, M. & Renfors, T. 2007. Ohjaaminen hoitotyössä. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit

Moraine, P. 2016. Tarkkaavaisuus haltuun! Toiminnanohjaustaitojen vahvistaminen. Juvenes Print Oy.

Partanen, K. 2010. Voimaa autismin kirjon kuntoutukseen. Juva: Bookwell Oy

Path- planningtool. <https://www.imaginebetter.co.nz/what-we-offer/planning/path/> Viitattu 17.3.2019

Path-planningtool. <http://www.pathplanningtool.co.nz/path-planning-tool/#> Viitattu 17.3.2019

Perehdytysopas Miia Matilda koti, 2018.

Reiman- Möttönen, P. & Mäkelä, M. 2014. Autismikirjon häiriöt: Diagnostiikka ja hoito. Hoidon organisointi. Potilaiden osallistuminen. Järjestelmällinen kirjallisuuskatsaus. Arviointiseloste 2/2014. 2.korjattu versio. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. https://thl.fi/attachments/meika/julkaisut/ohtanen/AS_2_2014_Autismi.pdf

Rentola, M. 2006. Hyvä opas. Teoksessa R. Jussila, E. Ojanen & T. Tuominen (toim.) Tieto kirjaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura

Sjölund, A. 2014. Asumisen lähituki autismin kirjon aikuisille. Autismi- ja Asperger liiton julkaisuja.

Timonen, T. & Hämäläinen, P. 2019. Autismikirjon kuntoutusmenetelmät. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Timonen, T.; Castren, M. & Ärölä-Dithapo, M. 2019. Autismikirjo. Tausta, diagnostiikka ja tutkimus. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2017. Hyvä tieteellinen käytäntö. <https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>. Viitattu 10.4.2019

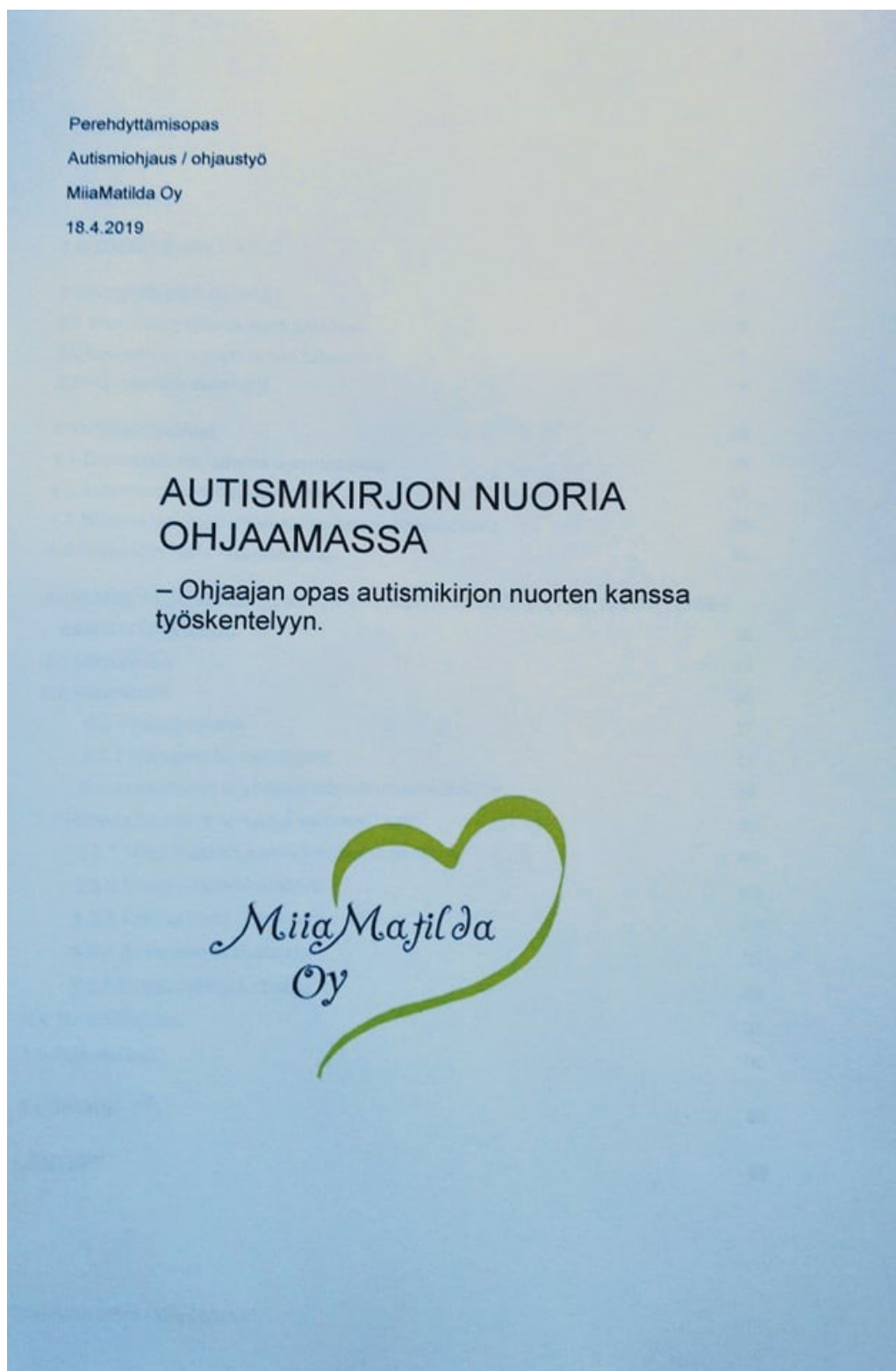
Vammaispalvelujen käsikirja 2019. Vammaislainsäädännön uudistus. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja>. Viitattu 10.4.2019

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vänskä, K.; Laitinen-Väänänen, S.; Kettunen, T. & Mäkelä, J. 2011. Onnistuuko ohjaus? Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen. Helsinki: Edita Prima

Liitteet

Liite 1.

Liite 2.

SISÄLTÖ	
1 JOHDANTO	3
2 AUTISMIKIRJON HÄIRIÖ	4
3 MIIAMATILDAN NUORET	6
3.1 Toiminnanohjaus ja sen tukeminen	6
3.2 Sosiaalisen kognitio ja sen tukeminen	13
3.3 Aistisäätelyn vaikeudet	19
4 AUTISMIOHJAUS	24
4.1 Ohjauksen viitekehystä rakentamassa	24
4.2 Autismiohjaus työmenetelmänä	26
4.3 Millaisia taitoja tarvitaan autismikirjon ohjaustyössä?	27
4.4 Ohjaustilannetta rakentamassa	30
5 OHJAUSTYÖN MENETELMIÄ JA VÄLINEITÄ YKSILÖLLISTEN TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEKSI	34
5.1 Strukturointi	34
5.2 Visualisointi	35
5.2.1 Päiväjärjestys	36
5.2.2 Kuvalliset toimintaohjeet	39
5.2.3 Haastavan käyttäytymisen vähentäminen kuvin	42
5.3 Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi	43
5.3.1 Kommunikoinnissa tukeminen	43
5.3.2 Ensin – Sitten kuvakortit	46
5.3.3 Talking mats / keskustelumatto	46
5.3.4 Sosiaalinen kuvatarina	48
5.3.5 Sarjakuvitettu keskustelu	50
5.4 Tukikeskustelu	52
5.5 Polkutyökalu	53
6 LOPUKSI	55
LÄHTEET	56
OHJAAJAN OPAS MiiaMatilda OY	

Liite 3.

42

5.2.3 Haastavan käyttäytymisen vähentäminen kuvin

Kuvien avulla voidaan tehdä näkyväksi syy-seuraussuhteita, ei-toivottua käyttäytymistä ja kuvata tilanteiden vaatimaa joustoa. Lähtökohtaisesti ohjaajan on hyvä pohtia asumisyksikön arjessa, millaisissa tilanteissa hän voi opastaa asiakasta toivotun käyttäytymismallin löytämisessä. Ajatus "kuvia ei voi koskaan käyttää liikaa" on hyvä pitää mielessä nuorten kanssa työskennellessä.

Nuorille on hyvä tehdä näkyväksi, millaista käytöstä heiltä odotetaan eri tilanteissa. Kaikki asumisyksikössä olevat säännöt ja sopimukset kannattaa kuvittaa. On tärkeämpää kuvittaa ne toiminnot ja käyttäytymismallit, joita nuorilta odotetaan kuin ne, mitkä ovat kiellettyjä. Kuvitettuja sääntöjä ja sopimuksia nuorten on helpompi ymmärtää ja muistaa. Kuvitettuja sääntöjä MiiaMatildasta on muun muassa asuntolan ja päivätoiminnan pelisäännöt. Nuorilla on henkilökohtaisia sopimuksia koskien vapaa-aikaa, rahankäyttöä, käyttäytymistä ja terveyttä

Alla muutama esimerkki asiakkaan haastavan käyttäytymisen ehkäisemiseksi laadituista kuvasarjoista.

Kuva 14. Toimintaohje oven sulkemiseksi

Kuva 15. Toimintaohje vessassa käyntiin

OHJAAJAN OPAS | MiiaMatilda OY